

2010 ANAYASA DEĞİŞİKLİKLERİNDEN SONRA TÜRK ANAYASA MAHKEMESİNİN YAPILANMASI

THE STRUCTURING OF TURKISH CONSTITUTIONAL COURT AFTER THE 2010 AMENDMENT OF CONSTITUTION

Ş. Cankat TAŞKIN*

Özet : Bu çalışmanın konusu 1982 Anayasası'nda 7.5.2010 günü 5982 Sayılı "Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun"la Anayasa'nın 146, 147, 149 ve geçici 18. maddesinde yapılan değişikliklerin Türk Anayasa Mahkemesi'nin oluşumu ve yapılanması üzerinde doğurduğu etkilerinin incelenmesidir.

Çalışmanın amacında, anayasa yargısının tarihi gelişimi ışığında ve karşılaştırmalı hukuktaki temel özellikleri irdelenerek 2010 Anayasa (AY) değişikliklerinin Türk Anayasa Mahkemesi'nin (AYM) yapılanması üzerindeki etkilerini vurgulamak yatmaktadır.

Çalışmanın konusunu fazla genişletmemek adına anayasa mahkemesinin görevleri üzerinde durulmamış; sadece yapılanması, üyelerin seçim usulleri ile üyelere aranan nitelikler üzerinde irdelemeye girişilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Anayasa Mahkemesi, 2010 anayasa değişiklikleri, Anayasa Mahkemesine üye seçimi, Anayasa Mahkemesinin yapılanması

Abstract : Constitution of 1982 Law No. 5982, 05.07.2010, "Law Amending Certain Articles of the Constitution of the Republic of Turkey" changed Constitution 146, 147,149 and 18 temporary article of the Turkish Constitutional Court's composition and structure of the changes made to examine the effects on the born is on the subject of this study.

Intent of the study, and comparative constitutional law in light of the historical development of judiciary examined the basic features of the Constitution 2010 (AR) Turkish Constitutional Court (AYM) highlight the effects of structurelies.

The aim of this study is, examinig the effects of amendments of Constitution 2010, Turkish Constitutional Court's structure, in the light of comparative and historical development of constitutionlaw.

Key Words: Turkish Constitution Court, 2010 Constitution Amendments, The structure of Turkish Constitution Court, The selection of the members of Turkish Constitutional Court.

* Avukat, Bursa Barosu, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Doktora Öğrencisi

Giriş

Bu çalışmanın konusu 1982 Anayasası'nda 7.5.2010 günü 5982 Sayılı *"Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun"*la Anayasa'nın 146, 147, 149 ve geçici 18. maddesinde yapılan değişikliklerin Türk Anayasa Mahkemesi'nin oluşumu ve yapılanması üzerinde doğurduğu etkileri incelemektir.

Çalışmanın amacında, anayasa yargısının tarihi gelişimi ışığında ve karşılaştırmalı hukuktaki temel özellikleri irdelenerek 2010 Anayasa (AY) değişikliklerinin Türk Anayasa Mahkemesi'nin (AYM) yapılanması üzerindeki etkilerini vurgulamak yatmaktadır.

Çalışmanın konusunu fazla genişletmemek adına anayasa mahkemesinin görevleri üzerinde durulmamış; sadece yapılanması, üyelerin seçim usulleri ile üyelerde aranan nitelikler üzerinde irdelemeye girilmiştir.

Çalışma iki bölümden oluşmaktadır. I. Bölümde 1982 Anayasasından önce Türk Anayasa Mahkemesi'nin yapılanması ve oluşumu ele alınmıştır. Bu bağlamda, hem 1961 Anayasası döneminde Türk Anayasa Mahkemesi'nin yapılanması ve oluşumu incelenmiş; hem de genel olarak anayasa mahkemelerinin kuruluş amaçları, tarihi süreçte dünyada ve Türkiye'de anayasa mahkemelerinin ortaya çıkışı ve ortaya çıkış nedenleri üzerinde kısaca durulmuştur.

II. Bölümde 2010 değişikliklerinden önceki AYM'nin yapılanması ile 2010 değişikliklerinden sonraki yapılanması karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Bu bağlamda, çalışmanın bu bölümde karşılaştırmalı hukuk ışığında 2010 AY değişikliklerinin AYM'nin yapılanmasına etkilerine değinilmiş ve 2010 AY değişiklikleri sonucunda, AYM'nin yapılanması; mahkemeye üye seçim yöntemi ile üyelerde aranan nitelikler, ortaya çıkan ve çıkabilecek olası sorunlar da değerlendirilerek irdelenmiştir.

Çalışmanın her bölümünde, uygun görüldükçe karşılaştırmalı anayasa hukukundaki düzenlemelerden ve örneklerden kısaca bahsedilmiş, buna dair ayrıntılı bilgi ise çalışmanın son bölümünde ayrı bir başlık altında verilmiştir.

Sonuç ve değerlendirme bölümünde ise, 2010 AY değişikliklerinden sonra AYM üyelik seçimlerinde yaşanan ve yaşanabilecek olası sorunların neler olabileceği ve bunlara dair çözüm önerileri sunulularak çalışma bitirilmiştir.

I. BÖLÜM

1982 Anayasası'ndan Önce Türk Anayasa Mahkemesi

Genel Olarak

Çalışmamızın bu kısmında 1961 Anayasası döneminde Türk Anayasa Mahkemesi'nin yapılanması ve oluşumu üzerinde durulacak; bu bağlamda dünyada ve Türkiye'de anayasa mahkemelerinin ortaya çıkış süreciyle varoluş nedenlerine kısaca değinilecektir.

1) Anayasa Yargısının Tarihi Gelişimi ve 1961 Anayasası Öncesindeki Durum

1961 Anayasasından önce Türk Anayasası'nda yasamanın yargısal denetimi söz konusu değildi. 1921 ve 1924 Anayasaları Anayasa Mahkemesi'ne yer vermemiştir¹. 1924 Anayasası'nda kanunların anayasaya aykırı olamayacağına dair düzenleme mevcuttu². Ancak buna rağmen, uygulamada yasa koyucu anayasaya aykırı pek çok yasayı kabul etmekten çekinmemiştir³.

Bu dönemdeki anlayış, kanunların anayasaya uygunluğunu ancak meclisin denetleyebileceği yönündeydi⁴. Zira anayasada mahkemelelerin kanunların anayasaya uygunluğunu denetleyebileceğine yönelik bir hüküm de yoktu⁵. Ayrıca bu dönemde, kanunların anayasaya uy-

¹ Akyalçın, Ahmet; "Anayasa Mahkemesinde Yürürlüğün Durdurulması", AYD, Yıl:2006, S: 23, s. 45

² 1924 AY md 103: "Anayasanın hiçbir maddesi hiçbir sebep ve bahane ile savsanamaz ve işlerlikten alıkonamaz. Hiçbir kanun anayasaya aykırı olamaz." (Batum, Süheyl/ Yüzbaşioğlu, Necmi; *Anayasa Hukukunun Temel Metinleri*, Beta Yayıncılık, İstanbul 1997, s. 103)

³ Daver, Bülent; "Anayasa Mahkemesi Yargısı", AYD, Yıl 1986, C:3, S: 27, s. 14

⁴ Akyalçın, a.g.m, s. 45. Bu dönemde, yasaların Anayasaya aykırılığının tespiti için yasalar daha tasarı aşamasındayken, bu denetimi yapacak olan yetkili encümenler (komisyonlar) kurulması öngörülmüştü. (Ergül, Ozan; *Yeni Kurumsalcı Yaklaşımla Türk Anayasa Mahkemesi ve Demokrasi*, Adalet Yayınevi, Ankara 2007,s.157). "Teşri uzvu tek meclisten ibaret olsa bile, bu gibi meclislerde teşkil edilen komisyonlar da ihtisas erbabından müteşekkil olup kendilerine havale edilen kanun tasarısı (lâyihâ) veya tekliflerini ilk önce Anayasaya uygunluk bakımından tetkik ederler. Anayasaya aykırılık görülürse tanzim edecekleri mazbatalarda bu hususu belirterek Meclis Umumi Hey'etini ikaz ederler." (Kubalı, Hüseyin Nail; *Esas Teşkilat Hukuku Dersleri*, Ankara 1964, s.188). Teziç, Erdoğan; *Anayasa Hukuku (Genel Esaslar)*, Beta Yayınevi, İstanbul 1998, s.175; Memiş, Emin; *Türkiye'de Anayasa Gelişimleri Eğrisi (1808-2005)*, *Anayasa Hukuku Ders Notları*, Filiz Kitabevi, İstanbul 2005, s.421

⁵ Öden, Merih; "Cumhuriyetin 75. yıldönümünde Anayasa Yargısı", AÜHFD, Yıl 1999, S: 1-4, s. 25

gunluğunu denetlemek için ne özel bir yargı yolu ne de özel bir mahkeme bulunduğu düşünüldüğünde, anayasallık denetiminin ancak davaya bakan mahkemeler tarafından görülmekte olan somut olayda yapılabileceğini söylemek mümkündür⁶.

Anayasa mahkemesi işlevini gören ayrı ve özel bir mahkemenin gerekliliğini ilk kez Ziya GÖKALP 18 Birinci Kanun (Aralık) 1922 tarihinde “*Küçük Mecmua*” adlı dergide kaleme aldığı “*Yüce Mahkeme*” başlıklı yazıda şöyle belirtmiştir^{7 8}:

“...Türkiye’nin Kanunu Esâsîsi (Teşkilâtı Esâsiye Kanunu) dur. Her millette kanûnu esâsiye ruhan muhalif bir takım kanunlar vardır ki ya eskiden kalmış, yahut sonradan bilinmeyerek yapılmıştır. Bu gibi kanunların mevcudiyeti, kanûnu esâsinin bütün kanunlara ma’hez olması umdesini ihlâl etmez mi? Şüphesiz ki eder. Bir milletin kanunları arasında tenâkus bulunması, bilhassa, hususî kanunlarla kanûnu esâsî arasında hakikî tenâkusların mevcudiyeti anarşilerin en büyüğüdür... Bütün kanunların kanûnu esâsiye uygun olmasını nasıl temin etmeli?... Biz kanunları en karışık bir millet olduğumuz için, Türkiye’de de Amerika’da olduğu gibi bir (Yüce mahkeme) nin tesisine ihtiyaç var. Bu mahkeme, hem hususî kanunların teşkilâtı esâsiye kanununa muvafık olup olmadığını, hem de nizamnamelerin ve talimatların hususî kanunlara muvafakatini tedkik vazifesile mükellef olmalıdır.”

Anayasa yargısı alanında bu dönemde atılan en önemli adım ise bir asliye hukuk hakimi olan Refik Gür’ün girişimidir⁹. Refik Gür, çok cesur bir adım atarak, önüne gelen bir davada uygulaması gerektiği bir yasa hükmünü anayasaya aykırı bulmuş ve uygulamayarak (yasa-yı ihmal ederek) anayasallık denetimi yapmak istemiştir¹⁰.

⁶ Balta, Tahsin Bekir; “Türkiye’de Anayasa Yargısı”; AÜHFD, Yıl 1961, C: 18, S:1-4, s.548.

⁷ <http://www.anayasa.gov.tr/index.php?l=template&id=4&lang=0> (Erişim Tarihi: 25.10.2010)

⁸ “Anayasa Mahkemesi” deyişini ilk kullanan müellif ise Prof.Dr Turhan Feyzioğlu’dur. Yazar, bu deyişi 1951 yılında yayınladığı “*Kanunların Anayasa’ya Uygunluğunun Kazai Murakebesi*” adlı yapıtında kullanmıştır. <http://www.anayasa.gov.tr/index.php?l=template&id=4&lang=0> (Erişim Tarihi: 25.10.2010)

⁹ Öden, a.g.m, s. 26. Daha öncesinde İstanbul 4.Hukuk Mahkemesi’nin de benzeri bir girişimi olmuş ancak bu girişim de HGK’nun 20 Nisan 1927 tarihli kararıyla sonuçsuz kalmıştır. (Ergül, a.g.e.s. 177)

¹⁰ Aybay, Rona; “Türki Cumhuriyetler, Komşular ve Anayasal Sorunlar Paneli” konulu panelde sunduğu tebliğ; AYD, Yıl 2006, S: 23, s. 53. Daha geniş ve açıklayıcı bilgi için bkz Ergül, a.g.e, s.178-181

Refik Gür'ün bu girişimi Yargıtay'dan dönmüşse de¹¹ o güne kadar Türk anayasa hukukunda hiç tartışılmamış olan "*mahkemelerin anayasaya uygunluk denetimi*"nin tartışılmasını sağlamakla adeta bir devrime yol açmıştır.

Bu dönemde, yasaların anayasaya aykırılığının denetlenmesi bakımından Danıştay da Yargıtay'dan farklı bir yoruma gitmemiş; fakat konuyu Yargıtay kadar da sert yorumlamamıştır. Danıştay, bu dönemde verdiği kararlarda kanunları anayasa ile bağdaştırarak yorumlamış¹² ve böylece aleyhine kanun yoluna başvurulması mümkün olmayan işlemleri, idari işlemin takdir unsuruna aykırı bularak yasal koşulların oluşmadığı gerekçesiyle iptal etmiştir¹³. Ancak yine de Danıştay'ın da yasaların anayasaya aykırılığını denetlediğini söylemek mümkün değildir.

1961 öncesinde dünyadaki genel eğilim değerlendirilecek olursa, anayasallık denetimi için özel ve yetkin mahkemelerin henüz pek çok ülkede yer almadığı görülebilir¹⁴. O dönemde, anayasallık denetiminin mahkemeler kanalıyla yapılması ancak Amerika Birleşik Devletleri'ne (ABD) özgü bir yapı olarak görülmekteydi¹⁵. Hatta, ABD'de anayasa ile anayasallık denetimi öngörülmemiş olmasına rağmen, Federal Yüksek Mahkeme 1803 tarihindeki *Marbury Versus-Madison* kararıyla ilk

¹¹ Yargıtay, kanunların anayasaya uygunluk denetiminde meclisin söz sahibi olduğu gerekçesiyle yerel mahkemenin kararını bozmuştur. (Aybay, a.g.m, s. 53). Karara karşı direnen Refik Gür'ün kararını, Yargıtay HGK 1956 tarihli kararında ne yasaların ne de anayasanın mahkemelere bu yönde bir yetki verdiğini, dolayısıyla mahkemelerin bu yönde bir inceleme yetkisinin olmadığını; idari işlemlerin incelenmesi yetkisinin Danıştay'a verildiği düşünüldüğünde, yasama işlemi niteliğinde olan kanunun denetiminin adli mahkemeye verilemeyeceği gerekçesiyle bozmuş ve özel dairenin kararını onamıştır. (Balta, a.g.m, s. 549, dn 8). Yargıtay HGK, 3.12.1956 tarihli kararında özetle şöyle demiştir: "*Mahkemelerin bu hususta görevli olduklarını belirten bir kanun bulunmadığına göre Milli Hakimiyeti temsil etmekte olan meclisin çıkardığı kanunların anayasaya muhalefetine tetkiki hakkının mahkemelere ait olduğu görüşü kabule sayan görülmemiştir.*" (Cuhruk, Mahmut C.; "*Türk Anayasa Mahkemesi*", AYD Yıl 1988, S:5, s. 8)

¹² Danıştay 5. Dairesi'nin 15.11.1950 tarihli kararı özetle şöyledir: "*Mahkemeler kanunların anayasaya aykırılığını tespiti matuf davaları tetkike selahiyetli bulunmamakla beraber, kendilerine arz edilen bir itilaf sonunda vaki anayasaya aykırılık def'ini incelemeye ve bunu müşahade ettikleri taktirde, Teşkilatı Esasiye Kanununu'na minafi kanunu tatbikten intinaa mezun ve hatta mecburdurlar.*" (Cuhruk, a.g.m.s. 8)

¹³ Balta, a.g.m, s. 550, dn 11

¹⁴ Ergül, a.g.e, s.158

¹⁵ Atar, Yavuz; "*Anayasa Mahkemesi'nin Yeniden Yapılandırılması*", AYD, Yıl 2008, S: 25, s. 93. Kaboğlu, İbrahim Özden; *Anayasa Yargısı*, İmge Kitabevi, Ankara, Kasım 1997, s.14

kez anayasallık denetimi yapmış ve ABD’de anayasallık denetimi bu tarihten sonra içtihat yoluyla benimsenmiştir¹⁶. Bu kararın etkileri ilk olarak ayrı bir anayasallık denetimine sahip olmayan Latin Amerika ülkelerinde görülmüş ve 1857’de Meksika, 1860’ta Arjantin, 1886’da El Salvador ve 1891’de Brezilya Anayasaları kanunların anayasaya uygunluğunun denetimi için yargı organlarına yetki vermiştir¹⁷.

Aslında bu tarihin çok daha öncesinde 1612 yılında İngiltere’de Dr. Bonham Case Kararı’nda Yargıç Edward Coke, Parlamento ve Kral tarafından yapılan yasaların mahkemelerce yıllar boyunca verilen ve istikrar kazanmış olan kararlardan oluşan ortak hukuka aykırı olmaması gerektiğini savunmuştur¹⁸. Dolayısıyla, anayasallık denetimi yönündeki ilk ciddi görüşün ve girişimin 1612 yılına kadar dayandığı söylenebilir.

Anayasa yargısının Avrupa sistemine girmesi, 2. Dünya Savaşı öncesinde oldukça sınırlıydı. Bu dönemde sadece Avusturya (1920)¹⁹ ve Çekoslovakya’da²⁰ anayasa mahkemeleri mevcuttu²¹. Bunun dışındaki ülkelerde, anayasallık denetimi parlamentoların iç sorunu olarak değerlendiriliyordu²².

Ne var ki Avrupa’daki bu iki “*nazar boncuğu*” Nazizm’in ve faşizmin etkisine dayanamayan Avusturya ile Çekoslovakya’nın işgaliyle çatlamış ve yeni anayasa mahkemelerinin kuruluşu ancak 2. Dünya

¹⁶ Cuhruk, a.g.m, s. 7; Özbudun, Ergun; *Türk Anayasa Hukuku*, Yetkin Yayınları, Ankara 1998, s. 342

¹⁷ Dağ, Güray; “*Anayasa Yargısı ve Çalışma Esasları*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı, Ankara 2003, s.20 (www.tez2.yok.gov.tr) (Erişim Tarihi: 29.11.2010)

¹⁸ Balcı, Deniz; “*Dünyada Anayasa Yargısı Modelleri*”, *Siyasa: Siyaset Bilimi ve Hukuk Öğrenci Dergisi*, s.2 (http://www.veyseldinler.com/yazimaraclari/my_documents/my_files/D36_deniz_balc%C4%B1_anayasa_yarg%C4%B1s%C4%B1.pdf) (Erişim Tarihi: 01.10.2010)

¹⁹ Haller, Herbert; “*Avusturya Anayasa Mahkemesi’nin Organizasyonu ve Karar Biçimleri*”, *AYD Yıl 2004*, S: 21, s. 50

²⁰ Erdoğan, Mustafa; “*Anayasa Mahkemeleri Önemli Midir? (Orta Avrupa’da Anayasa Yargısı ve Demokrasinin Pekışmesi)*”, *AÜHFD*, Yıl 2005, C: 54, S:3, s. 13. Anayasa Mahkemesini ilk kuran ülke Çekoslovakya’dır (29 Şubat 1920 tarihli Kanun), Ka-boğlu, *Anayasa Yargısı*, s. 16

²¹ Özbudun, Ergun; “*Türki Cumhuriyetler, Komşular ve Anayasal Sorunlar*” konulu panelde nde sunduğu tebliğ; *AYD*, Yıl 2006, S: 23, s. 57. Bu iki ülkeyi 1931’de İspanya ve 1937’de İrlanda izlemiştir. (Ulaş, Bülent; “*Anayasa Mahkemesi Üyeliği*”, *GÜHFD*, C:IX, Yıl 2005, S:1-2, s. 94)

²² Cuhruk, a.g.m, s. 6; ayrıca bkz Daver, a.g.m, s. 12

Savaşı'nın sona ermesiyle mümkün olmuştur²³. Bu dönemdeki ilk anayasa mahkemeleri İtalya, Batı Almanya²⁴, Avusturya ve İspanya gibi 2. Dünya Savaşı öncesinde otoriter veya totaliter rejimlerin hüküm sürdüğü devletlerde, bu sistemlere bir tür tepki olarak kurulmuştur²⁵. Ancak ilginç olan nokta, bu dönemde Nasyonal Sosyalizm'in doğduğu yer olan Almanya'da dahi 1950 yılında kabul edilen Batı Berlin Anayasası ile (md 64/II) önce anayasallık denetimi açıkça kaldırılmış, sonrasında 1951 yılında anayasa mahkemesi kurulabilmiştir²⁶.

Türkiye'de ise, 1924 AY'nın anayasallık denetimine olanak tanıması ve anayasa ile temel hak ve özgürlükler tanınırken, bunların sınırının kanunla belirleneceği, böylece yasama organına ve dolayısıyla mecliste çoğunluğu elinde tutan siyasi eğilime bu konuda ciddi takdir hakkı tanınmış olması; hak ve özgürlüklerin sınırının meclisin adeta "keyfine" bırakılması, özellikle çok partili demokrasiye geçildikten sonra hak ve özgürlükleri aşırı derecede sınırlandıran yasal düzenlemelerin önünü açmıştır²⁷. AYM'nin kuruluşu biraz da bu duruma tepkinin sonucudur²⁸. Bu dönemde, özellikle Demokrat Parti'nin hukuka aykırı uygulamaları²⁹ sonucunda yasama organının denetlenmesi gerektiği yönünde bir arayış belirmiş³⁰ ve bunun sonucunda 1961 Anayasası ile

²³ Arslan, Zühtü; "Sunulan Raporlar Kapsamında Türk Anayasa Mahkemesi'nin Sorunlarının Tartışılması" konulu panelde sunduğu tebliğ, AYD Yıl 2004, S: 21, s.43. Kaboğlu, Anayasa Yargısı, s. 17

²⁴ Batı Almanya'da AYM Nasyonal Sosyalizm döneminde yaşananlara tepki olarak kurulmuştur. (Gören,Zafer; "Anayasa Yargısı ve Yasama, Türk ve Alman Hukukunda Anayasa Mahkemesi ve Parlamentonun Karşılıklı Etkileşimi", AYD Yıl 1996, S:13, s. 88)

²⁵ Daver, a.g.m, s. 13

²⁶ Schefold, Dian/ Yazman, İrfan; "Anayasa Yargısı ve Yüksek Yargı"; AÜHFD, Yıl 1977, C: 31, S:1-4, s. 113,116

²⁷ Öden, a.g.m, s. 26. 1924 AY ve öncesindeki durum hakkında daha geniş bilgi için Dağ, a.g.t, s.23 vd.Tanör, Bülent; *Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, Ekim 1998, s. 355 vd.

²⁸ Gören, a.g.m, s. 88

²⁹ Bu uygulamalardan en başta gelenlerden birisi Kırşehir'in kendisine oy vermediği gerekçesiyle 30.06.1954 tarihinde 6429 Sayılı Kanun'la "Kırşehir Vilayetine Kaldırılmasına ve Nevşehir Kazasında (Nevşehir) Adıyla Yeniden Bir Vilayet Kurulmasına Dair Kanun" un kabul edilerek ilçe yapılmasıdır. [http://tr.wikipedia.org/wiki/K%C4%B1r%C5%9Fehir_\(il\)](http://tr.wikipedia.org/wiki/K%C4%B1r%C5%9Fehir_(il)) (Erişim Tarihi:26.11.2010). Ayrıca, Demokrat Parti tarafından 18 Nisan 1960'ta sadece 15 Demokrat Parti milletvekiliyle kurulan tahkikat komisyonu ile muhalefetin ve basının eylemlerinin soruşturulabileceğine, evlerin hakim kararı olmadan aranabileceğine, kişilerin hakim kararı olmadan gözaltına alınabileceğine yönelik önlemler alınmıştır. (http://tr.wikipedia.org/wiki/Tahkikat_Komisyonu) (Erişim Tarihi: 26.11.2010). Demokrat Parti uygulamaları hakkında daha geniş bilgi için bkz Ergül, a.g.e.s. 166-172; Tanör, a.g.e, s. 352 vd.

³⁰ Tanör, Bülent/Yüzbaşıoğlu, Necmi; 1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa

fren-denge sisteminin sağlanması amacıyla Anayasa Mahkemesi kurulmuştur³¹. Şu halde denilebilir ki Türk Anayasa Hukuku tarihinde en önemli dönemeç noktası Cumhuriyet'in kurulması; Cumhuriyet döneminde çok partili demokrasiye geçiş kadar önem taşıyan bir diğer dönemeç noktası da 1961 AY ile AYM'nin kurulmasıdır³². AYM bugün yalnızca hukuk düzeninin değil, aynı zamanda siyasi yaşamın da temel taşlarından. Özetlersek, anayasa yargısının gerek dünyada gerekse Türkiye'de ortaya çıkışındaki en etkin neden hukuk devleti idealini gerçekleştirmek ve güvence altına almaktır³³.

Dünya üzerinde, anayasallık denetimi bakımından iki temel sistem³⁴ bulunmaktadır. Bunlardan ilki anayasallık denetiminin ayrı, özgün ve yetkin bir mahkemeye verilmesidir ki bu sistem genelde Kıta Avrupası'nda uygulanan sistemdir³⁵. Buna "merkezileşmiş sistem" adı da verilmektedir³⁶. Bunun karşısında ise, ayrı, özel ve yetkin mahkemelere yer vermeyen, anayasallık denetimini de diğer yargı kolllarının üst mercii olan (Yargıtay-Danıştay gibi) mahkemelere yaptırtan sistem yer almaktadır ki bu sistem genellikle Anglo-Amerikan Hukuk sisteminin benimsendiği ülkelerde uygulanmaktadır. Buna "merkezileşmemiş sistem" adı da verilmektedir³⁷.

Hukuku,Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, Şubat 2001, s. 446. Arayışlar ve o döneme ilişkin görüşler hakkında daha geniş bilgi için bkz Ergül, a.g.e, s. 174-177

³¹ Arslan, Tebliğ (AYD 2004), s. 43, aynı yönde Balta, a.g.m, s. 551

³² Soysal, Mümtaz; *100 Soruda Anayasanın Anlamı*,Gerçek Yayınevi, İstanbul 1997, s. 67, Tanör, a.g.e, s. 404

³³ Dağ, a.g.t, s.19, Tanör/Yüzbaşıoğlu, a.g.e, s.447. Atar, Yavuz; *Türk Anayasa Hukuku*, Mimoza Yayınları, Konya 2000, s. 280

³⁴ Gözler, Kemal; *Türk Anayasa Hukuku Dersleri*, Ekin Kitabevi, Bursa, Ekim 2009, s.550

³⁵ Bunun bir istisnası Yunanistan'dır. Özbudun, *Tebliğ (2006)*,s. 58. Aslında Yunanistan sistemini Anglo-Amerikan ve Avrupa Sistemlerinin bir karması olarak değerlendirmek mümkündür. Zira Yunanistan'da adı "*Anayasa Mahkemesi*" olmamakla birlikte, anayasallık denetimi üstlenen ayrı ve özel bir mahkeme vardır. (Dağ,a.g.t, s.54) Diğer bir istisna olarak da Hollanda verilebilir. Hollanda'da anayasallık denetimi yoktur. Hatta bu denetim Hollanda AY'nın 120. maddesi ile açıkça yasaklanmıştır. Ayrıca Baltık Ülkelerinde de (Danimarka, İsveç, Norveç, Finlandiya,Lüksemburg) anayasallık denetimi çok sınırlıdır. (Balcı,a.g.m, s.5). Aynı yönde bkz Ulaş,a.g.m, s. 92. Kaboğlu, *Anayasa Yargısı*, s. 21

³⁶ Tunç, Hasan; "*Anayasa Yargısında Yeni Oluşumlar: İşlevsel ve Kurumsal Açından Türk Anayasa Mahkemesi ile Macaristan ve Kore Anayasa Mahkemelerinin Karşılaştırılması*", AYD Yıl 1995, S:12, s. 290, dn 8

³⁷ Tunç, a.g.m, s. 290, dn 8. Bu sistem genellikle ABD, Avusturalya, Hindistan, Japonya, Arjantin ve Kanada'da uygulanmaktadır. (Balcı, a.g.m, s.3). Daha geniş bilgi için bkz Ulaş, a.g.m, s. 93 vd.,Tanör/Yüzbaşıoğlu, a.g.e, s.452. Atar, a.g.e, s.282)

Nitekim, ABD’de Federal Yüksek Mahkeme (FYM: Supreme Court) aslında kendi başına bir anayasa mahkemesi olarak çalışmaz. Yüksek mahkemenin asli görevi, üye federe devletlerin birbirleriyle veya federe devletlerin federal devletle olan uyumsuzluklarını karara bağlamaktır. Ancak, süreç içerisinde, verdiği kararlarla FYM adeta bir anayasa mahkemesi işlevi de üstlenmiştir³⁸.

Ancak Türkiye’de 1961 AY döneminde her ne kadar AYM kurulmuşsa da bazı durumlarda yerel mahkemelere anayasa aykırılık savını karara bağlama konusunda, kısıtlı da olsa, bir yetki tanınmaktaydı³⁹. Buna göre, 1961 Anayasası’nın 151/son maddesinde yerel mahkemelere sınırlı da olsa anayasallık denetimi yapma yetkisi tanınmıştı⁴⁰. Adı geçen maddede 20.09.1971 tarihinde değişiklik yapılmış ve bir kanunun anayasaya aykırı olduğu kanaatine varan yerel yargıcın önce sorunu bekletici mesele olarak Anayasa Mahkemesi’ne göndereceği, buradan 6 ay içinde yanıt gelmezse davayı anayasaya aykırılık açısından kendi kanısına göre çözüme bağlayacağı hüküm altına alınmıştı. Buradan da 1961 AY döneminde, yerel mahkemelerin çok sınırlı da olsa anayasallık denetimi yapabildiği ve bu nedenle aslında 1961 sisteminin “kendine özgü bir merkezileşmiş sistem” olduğunu söylemek yanlış olmaz.

2) 1961 Anayasası Döneminde Anayasa Mahkemesi

Türk Anayasa Mahkemesi ilk kez 1961 Anayasası ile hukuk sistemimize girmiş ve 22.4.1962 tarih, 44 sayılı kuruluş kanununun 25.4.1962 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanması ile kurulmuştur⁴¹.

İsviçre’de anayasa yargısı da bu sisteme örnek verilebilir. Orada, anayasallık denetimini İsviçre Federal Mahkemesi yapmaktadır. Diğer örnekler ise Kolombiya, Küba, Venezuela, Haiti olarak gösterilebilir (bkz Kubalı, a.g.e.s. 190,191)

³⁸ Schefold/Yazman, a.g.m, s. 108, aynı yönde Balcı, a.g.m, s.4

³⁹ Memiş, a.g.e, s. 422

⁴⁰ 20.09.1971 tarih ve 1488 sayılı kanunla değişik 151.madde: “(1) Bir davaya bakmakta olan mahkeme, uygulanacak bir kanunun hükümlerini Anayasaya aykırı görürse veya taraflardan birinin ileri sürdüğü aykırılık iddiasının ciddi olduğu kanısına varırsa, Anayasa mahkemesinin bu konuda vereceği karara kadar davayı geri bırakır. (2) Mahkeme, anayasaya aykırılık iddiasını ciddi görmezse bu iddia, temyiz merciince esas hükümle birlikte karara bağlanır. (3) Anayasa mahkemesi, işin kendisine gelişinden başlamak üzere altı ay içinde kararını verir ve açıklar. (4) Bu süre içinde karar verilmezse, mahkeme, Anayasa’ya aykırılık iddiasını, kendi kanısına göre çözümleyerek davayı yitirir. Ancak, Anayasa Mahkemesinin kararı, esas hakkındaki karar kesinleşinceye kadar gelirse, mahkemeler buna uymak zorundadır.” (Batum/Yüzbaşıoğlu, a.g.e, s.82)

⁴¹ Aliefendioğlu, Yılmaz; *Anayasa Yargısı ve Türk Anayasa Mahkemesi*, Yetkin Yayınları, Ankara 1996, s.211

1961 Anayasası'nın 145, 146, 147 ve 148. maddelerinde Anayasa Mahkemesi'nin kuruluşu, üye nitelikleri, seçilme yeterlilikleri ile çalışma ilkeleri düzenlenmiştir.

145. maddede AYM üyelerinin seçiminde izlenen yöntem belirtilmektedir⁴². Buna göre, AYM 15 asıl ve 5 yedek üyeden oluşmaktadır⁴³. Asıl üyelerden dördünü Yargıtay; üçünü Danıştay genel kurulları kendi başkan ve üyeleriyle başsavcı ve başkanun sözcüleri arasından salt çoğunluğu ve gizli oyla seçmektedir. Bir üyeyi de Sayıştay genel kurulu, kendi başkan ve üyeleri arasından aynı usulü uygulayarak seçer. TBMM 3, Senato 2 üyeyi doğrudan seçer⁴⁴. Bu seçimlerde, yasama meclislerinin, Mahkemeye seçilecek olan üyeleri parlamento dışından seçmesi gerekmektedir⁴⁵. Yasama organları tarafından seçilecek üyelerden birer kişinin, üniversitelerin hukuk, iktisat ve siyasal bilimler öğretim üyelerinin birlikte toplanarak, açık üyeliklerin üç katı tutarında ve gizli oyla gösterecekleri adaylar arasından olması gerekmektedir⁴⁶. Anılan öğretim üyeleri Ankara Üniversitesi Rektörü'nün daveti üzerinde Ankara'da toplanırlar ve toplantı yeter sayısı üye tamsayısının 2/3'üdür. Aday seçimi gizli oyla yapılır ve oyların salt çoğunluğunu alanlar aday olarak gösterilir⁴⁷. Seçimlerin ilk iki turunda 2/3'lük nitelikli çoğunluk aranır. Ancak bu çoğunluk sağlanamazsa üçüncü turda salt çoğunluğu alan aday seçilir. Bu seçimlerin gizli oylama esasına dayanması şarttır.

Mahkemeye Yargıtay iki, Danıştay ve yasama meclislerinden her biri birer yedek üyeyi asıl üyelerle aynı yöntemi uygulayarak seçerler.

Mahkemenin oluşumunda cumhurbaşkanı da söz sahibidir. Ne var ki Cumhurbaşkanının üye seçimindeki "söz hakkı" oldukça sınırlıdır⁴⁸. Zira cumhurbaşkanı, seçeceği iki üyenin birini Askeri Yargıtay

⁴² Bkz Balta, a.g.m, s. 555, 556

⁴³ Mahkemeye ilişkin geniş ve açıklayıcı bilgi için bkz Kubalı, a.g.e, s. 206,211

⁴⁴ Parlamentonun AYM'ye üye seçmesinin doğru bir yaklaşım olup olmadığı 1961 AY yapım sürecinde ciddi tartışmalara yol açmıştır. Tartışmalara ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz Arslan, *Tebliğ (AYD 2004)*, s. 49,50

⁴⁵ Kubalı, a.g.e, s.207

⁴⁶ Ne var ki bu düzenleme 1971 değişikliği ile AY metninden çıkarılmıştır. (Soysal, a.g.e, s.254)

⁴⁷ Kubalı, a.g.e, s.208

⁴⁸ "Anayasa Mahkemesindeki öbür üyelerin Millet Meclisi, Cumhuriyet Senatosu ve Cumhurbaşkanınca seçilmesi ise, bu kuruluşu ulusal iradedden büsbütün kopuk duruma

Genel Kurulu'nun üye tamsayısının salt çoğunluğuyla ve gizli oyla belirleyeceği 3 aday arasından seçmelidir. Diğer üyeyi ise doğrudan seçme hakkı vardır.

AYM'ye üye olacak kişilerin mutlaka 40 yaşını doldurmuş olması, Yargıtay, Danıştay, Askeri Yargıtay veya Sayıştay'da başkanlık, üyelik, başsavcılık, başkanun sözcülüğü veya üniversitelerde hukuk, iktisat ve siyasal bilimler alanlarından birinde en az 5 yıl öğretim üyeliği veya 15 yıl avukatlık yapmış olması gerekmektedir. Ayrıca, üyelere hiçbir resmi ya da özel hiçbir işte görev alamazdı.

Dünya üzerinde, anayasa mahkemelerine üye seçiminde 3 temel yöntem uygulanmaktadır. Bunlardan ilki atama, ikincisi seçme ve üçüncüsü de karma yöntemdir⁴⁹.

Atama sisteminde yasama organının ve yüksek yargının üye seçiminde söz hakkı yoktur. Sadece, belki dolaylı olarak seçilecek 3 veya 5 üyeyi belirleyerek cumhurbaşkanına sunma hakkından bahsedilebilir⁵⁰. Seçme sisteminde ise, gerek yasama gerekse yüksek yargı organlarının üyelerin seçiminde söz hakkı olduğu; hatta mahkemeye seçilecek üyeleri doğrudan seçtikleri görülmektedir. Son sistem ise karma sistem olarak adlandırılmaktadır ki burada üyelerin seçiminde belli oranlarda yasama organının, yüksek yargının doğrudan seçme hakkı olduğu gibi; mahkemeye devlet başkanı veya cumhurbaşkanı tarafından da dolaylı veya doğrudan şekilde üye seçilmektedir⁵¹.

1961 Anayasası'nın sistemi, mahkeme üyelerinin seçiminde "karma sistem" in uygulandığını göstermektedir.

Ayrıca, 1961 AY'nda üyelerin tümünün hukukçu olması da şart değildir. Ancak 15 asıl üyenin, Danıştay kotasından seçilecek olan 3'ünün hukukçu olması durumunda, en az 9'u hukukçu olmak zo-

⁴⁹ *getirmemek için düşünülmüştü.*" (Soysal, a.g.e,s.66)
Yöntemlere ilişkin geniş bilgi için bkz Ulaş, a.g.m, s.96,97. Kaboğlu ise iki temel sistem olduğunu belirterek bunları temelde seçim sistemi ve karma sistem olarak ayırmaktadır. (Kaboğlu, *Anayasa Yargısı*, s. 27)

⁵⁰ Atama sistemine verilebilecek en önemli örnek Fransa'dır. (Ulaş, a.g.m,s.96)

⁵¹ Buna en çarpıcı örnek olarak İtalyan ve Bulgaristan sistemleri gösterilebilir. (Bu iki ülkedeki uygulama çalışmanın 2. bölümünün 2. başlığında ayrıntılı olarak incelenmiştir.)

rundadır. (Yargıtay-4; Danıştay-3; Sayıştay-1; cumhurbaşkanının seçtiği Askeri Yargıtay kontenjanından 1 üye). Bunun yanı sıra, yasama meclislerinin seçeceği bir üyeyle cumhurbaşkanı tarafından doğrudan doğruya seçilecek olan birer üyenin daha hukukçu olması mümkündür⁵². Yani, böyle bir durumda seçilecek 15 asıl üyenin 11'i hukukçu olabilecektir.

Anayasa Mahkemesi üyeleri 65 yaşında emekliye ayrılırlar. Ancak cumhurbaşkanınca Askeri Yargıtay tarafından gösterilecek adaylar arasından seçilecek olan üyenin, ordu mensubu olmaktan kaynaklanan emekliliğe ilişkin tüm hakları saklıdır⁵³. Üyeliğin sona ermesini gerektirecek bir başka durumsa hakimlik mesleğinden çıkarılmayı gerektirecek bir suçtan hüküm giymektir. Böyle bir durumda üyelik kendiliğinden sona erer. Görevin sağlık bakımından yerine getirilemeyeceği kesin olarak anlaşılırsa, o üyenin görevi üye tamsayısının salt çoğunluğunun kararıyla sona erecektir. Ayrıca, AYM üyelerinin resmi veya özel başka hiçbir işte görev alabilmeleri mümkün değildi. Görev alırlarsa görevden çekilmiş sayılırlardı⁵⁴.

1961 Anayasası'na göre Anayasa Mahkemesi aynı zamanda yüce divan olarak da görev yapmaktaydı. Bu görevi gereği mahkeme Cumhurbaşkanını, bakanlar kurulu üyelerini, Yargıtay, Danıştay, Askeri Yargıtay, Yüksek Hakimler Kurulu ve Sayıştay başkan ve üyelerini, Yargıtay ve Danıştay Cumhuriyet Başsavcısını, başkanunsözcüsünü, Askeri Yargıtay Başsavcısını ve kendi üyelerini görevleriyle ilgili suçlardan ötürü yargıladı. Yüce Divan kararları kesindi.

Burada, inceleme konumuz bakımından önemli olan nokta, 1961 AY döneminde AYM'nin Yüce Divan görevi için ayrı bir kurul veya daire oluşturmamış olması noktasıdır. Aynı üyeler Yüce Divan görevini de yerine getirirdi⁵⁵.

⁵² Öden, a.g.m, s. 37

⁵³ Kubalı, a.g.e, s. 209

⁵⁴ Kubalı, a.g.e, s. 209

⁵⁵ Oysa, 1924 Anayasası'nda yüce divan görevi, onbiri Danıştay; onu Yargıtay başkanları ve üyeleri arasından ve kendi genel kurulları tarafından gerekli görüldüğünde gizli oyla seçilen 21 üyeli özel bir yapılanmaya aitti. 15 kişiyle toplanırdı; 6 üye yedek üyeydi. Yüce divan, sürekli kurulu olan bir mahkeme değildi; gerekli görüldüğünde, o olaya özgü olmak şartıyla TBMM tarafından kurulurdu. (1924 AY, md 62,63,67) (Batum/Yüzbaşıoğlu, a.g.e, s. 17)

1961 Anayasası 20.09.1971’de değiştirilmiştir. Bu değişiklikle üye sayısında bir değişikliğe gidilmemiş fakat üyelerin seçim tarzında değişikliğe gidilmiştir. Bununla, yasama meclisleri tarafından AYM’ye seçilecek olan üyeler bakımından aranan “*nitelikli çoğunluk*” kaydı kaldırılmıştır⁵⁶. Ayrıca, 145/3 fıkrası anayasa metninden çıkarılınca, dördüncü fıkra üçüncü fıkranın yerini almış ve böylece meclis ve senato tarafından belirlenen toplam 5 üyeden ikisi için üniversitelere ayrılmış olan mutlak kontenjan koşulu da ortadan kaldırılmıştır⁵⁷.

1961 Anayasası’nda AYM’ye üye seçim yöntemi İtalyan AYM’ye⁵⁸ üye seçim yöntemini andırmaktadır⁵⁹. Ancak en önemli farkı AYM’de yedek üyelik sisteminin getirilmiş olmasıdır⁶⁰.

II. BÖLÜM

1982 Anayasası’na Göre Anayasa Mahkemesi

Çalışmamızın bu bölümünde, 1982 Anayasası döneminde Türk Anayasa Mahkemesi’nin oluşumu, çalışma düzeni ve yapılanması incelenmiştir. İlk başlıkta, 2010 anayasa değişikliğinden önce (1982 Anayasası’nın ilk şeklinde) Anayasa Mahkemesi’nin oluşumu, çalışma düzeni ve yapılanması incelenmiş; ikinci başlıkta ise 2010 anayasa değişikliği sonrasında, değişikliğin mahkemenin yapılanmasına nasıl etki edeceği, değişimin ne yönde olduğu konusuna anayasa önerileri, karşılaştırmalı hukuktaki düzenlemeler ve öğretilerdeki görüşler de dikkate alınarak değerlendirilmiştir.

⁵⁶ Kaboğlu, İbrahim Ö.; Değişiklikler Işığında 1982 Anayasası, Halk Neyi Oylayacak, İmge Kitabevi, İstanbul, Ağustos 2010, s. 265

⁵⁷ Ulaş, a.g.m.s. 104

⁵⁸ İtalyan AYM’nin yapılanması ve çalışma ilkeleri çalışmamızın 2.bölümünün 2. başlığında ayrıntılı olarak anlatılmıştır.

⁵⁹ Özay, İl Han; “Yeni Bir Düzendeki Anayasa Mahkemesinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri ile Yargılama Usulleri”, AYD Yıl 1995, S: 12, s.45. Aynı yönde bkz Yüzbaşıoğlu, Necmi; “Sunulan Raporlar Kapsamında Türk Anayasa Mahkemesi’nin Sorunlarının Tartışılması” konulu panelde sunduğu tebliğ, AYD Yıl 2004, S: 21, s. 20

⁶⁰ Diğer önemli farklar ise İtalya’da üyelerin görev süresinin 9 yıla (başlangıçta 12 yıld) sınırlandırılmış olması; yüce divan görevindeki ve oluşumundaki farklılık olarak vurgulanabilir. (Özay, İl Han; “Yasama, Yürütme ve Yargı İlişkileri Açısından Anayasa Mahkemesi’nin Kuruluş ve İşleyişi”, AYD Yıl 1996, S:13, s.31 (özellikle dn 3)

I) 2010 Değişikliği Öncesinde Anayasa Mahkemesi

1982 Anayasası, Anayasa Mahkemesi'nin varlığını korumuş fakat yapılanmasında önemli değişikliklere gitmiştir. Mahkemenin kuruluşu, yapılanması, çalışma ilkeleri ve görevleri AY 146 ila 154. maddelerinde ayrıntılı olarak düzenlenmiş; ayrıca mahkemenin işleyişiyle ilgili olarak 10.11.1993 tarihinde 2949 Sayılı "Anayasa Mahkemesi Kuruluş Görevleri Hakkındaki Kanun" yürürlüğe girmiştir. Ayrıca, mahkemenin düzenli çalışmasını sağlamak amacıyla 2949 Sayılı Kanun'a dayanılarak 03.12.1986 tarih ve 19300 sayılı Resmi Gazete'de "Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü" kabul edilmiştir.

1982 Anayasası'nın ilk şeklinde AYM toplam 15 üyeden oluşmaktaydı. Bunlardan 11'i asıl; 4'ü yedek üyeydi. Bu üyelerin tamamını cumhurbaşkanı atardı⁶¹. Seçim, ya doğrudan doğruya cumhurbaşkanı tarafından yapılır ya da "aday gösterme" suretiyle cumhurbaşkanı tarafından seçilerek atanma yoluyla gerçekleşirdi.

Buna göre, cumhurbaşkanı 3 asıl ve 1 yedek üyeyi doğrudan; 8 asıl ve 3 yedek üyeyi ise önerilen adaylar arasından seçmek suretiyle atardı. 2 asıl ve 1 yedek üye Yargıtay; 2 asıl ve 1 yedek üye Danıştay; 1 Asıl üye Askeri Yargıtay; 1 üye Askeri Yüksek İdare Mahkemesi, 1 üye Sayıştay Genel Kurulları'nca kendi başkan veya üyeleri arasından üye tamsayılarının salt çoğunluğu ile her boş yer için gösterecekleri üçer aday içinden; bir asıl üyeyi ise YÖK'ün kendi üyesi olmayan yükseköğretim kurumları öğretim üyeleri içinden göstereceği üç aday arasından; üç asıl ve bir yedek üyeyi ise üst kademe yöneticileri ile avukatlar arasından seçerdi⁶².

Buna göre, tüm üyeler cumhurbaşkanı tarafından atanmakla birlikte; 3 asıl ve 1 yedek üyeyi cumhurbaşkanı doğrudan seçmek yoluyla AYM üyeliğine atamaktaydı.

Yükseköğretim kurumları öğretim üyeleri ile üst kademe yöneticileri ve avukatların mahkemeye üye seçilebilmesi için kırk yaşını

⁶¹ Her ne kadar anayasada "seçer" ifadesi kullanılmışsa da buradaki işlem kanaatimizce seçme değil; atamadır. (aynı yönde Daver, a.g.m, s. 16)

⁶² Cuhruk, burada AYM'nin böyle değişik yerlerden ve farklı formasyonlara sahip kimseler arasından oldukça dengeli sayılabilecek bir oran gözetilerek belirlenmiş olmasını olumlu bulmakta ve böylece karma nitelik kazanan mahkemenin dış etkilere arındırılmış olacağını savunmaktadır. (Cuhruk, a.g.m, s. 9)

doldurmuş; yükseköğrenim görmüş veya öğrenim kurumlarında en az on beş yıl öğretim üyeliği veya kamu hizmetinde on beş yıl fiilen çalışmış veya en az on beş yıl avukat olarak görev yapmış olmaları gerekmektedir. Anayasa Mahkemesi üyelerinin, asli görevleri dışında resmi veya özel herhangi bir görev almaları yasaktı.

Üyelüğün sona ermesi ise 65 yaşının doldurulması, bir üyenin hakimlik mesleğinden çıkarılmayı gerektiren bir suçtan dolayı hüküm giymesi durumlarında kendiliğinden; görevin sağlık bakımından yerine getirilemeyecek noktaya gelmesi durumunda ise üye tamsayısının salt çoğunluğunun kararıyla sona ererdi.

Anayasa Mahkemesi Yüce Divan görevi de üstlenmekte ve bu durumda Cumhurbaşkanını, Bakanlar Kurulu üyelerini, AYM, Yargıtay, Danıştay, Askeri Yargıtay, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi başkan ve üyelerini, başsavcılarını, başsavcıvekillerini, HSYK ve Sayıştay başkan ve üyelerini görevleriyle ilgili suçlarla ilgili olarak yargıladı.

1961 sisteminde olduğu gibi, 1982 sisteminin ilk halinde de AYM'nin Yüce Divan görevi için ayrı bir kurultan oluşmaması, aynı üyelerin Yüce Divan görevini de yerine getiriyor oluşu ve kararlarının kesin oluşu önem taşımaktadır.

Sistemde ilk dikkati çeken nokta, 1961'den farklı olarak, yasama organına AYM için üye seçme hakkının kaldırılmış olmasıdır⁶³. 1961

⁶³ 1982 AY'nın yapım sürecinde meclise AYM için üye seçim hakkı verilmesi gerekip gerekmediği tartışılmış ve Feyyaz Gölcüklü birkaç üyenin meclis tarafından seçilmesinde bir sakınca olmadığını savunurken; Orhan Aldıkçatı 1961 AY döneminde yaşanan sıkıntılara atfen "1-2 üyenin dahi TBMM tarafından seçilmesinin Türkiye'yi nerelere getirebileceğini gördünüz." diyerek tüm tartışmalara son noktayı koymuştur. Arslan, Tebliğ (AYD 2004), s. 51. Konuyla ilgili geniş tartışmalar için bkz İyimaya, Ahmet, *Anayasa Mahkemesinin Üyelik Yapısında Yasama Organının Rolü, (Türk Modeline Eleştirel Bir Yaklaşım)*, Yetmişbirinci Kuruluş Yılı Armağanı, Türk Hukuk Kurumu Yayınları, Ankara, 9 Nisan 2005, s.7-13. ARSLAN, 1982 AY'nın ilk şeklindeki durumun parlamentonun istencine karşı güvensizlik olduğu; hatta Nazi Almanyası döneminden sonra dahi Alman AYM üyelerinin tümünün parlamentoya seçtirtildiğini belirtmektedir. Arslan, Tebliğ (AYD 2004), s. 53. Farklı tartışmalara ilişkin daha geniş bilgi için bkz (Kurnaz, Haluk; "Üye Seçimi ve Bireysel Başvuru ile Bazı Yetki ve Görevleri Açısından Anayasa Mahkemesi", *Yasama Dergisi*, S:2, Temmuz-Ağustos-Eylül 2006, s.96, s.97). "Ancak, Türkiye'de 1961 Anayasası döneminde, Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosuna ayrılan üyelerin seçiminde uzlaşma sağlanamaması ya da geç sağlanması yüzünden, mahkemenin oluşumunda yaşanan sıkıntılar nedeniyle, tepki olarak, 1982 Anayasasında, TBMM'ye AYM'ye üye seçme yetkisi tanınmamıştır. Keza AYM'ye yüksek mah-

sisteminde mahkemenin asıl üyelerinin 1/3'ünün parlamento tarafından doğrudan seçilmesi mahkemenin meşruiyeti bakımından önem taşımaktaydı⁶⁴.

Sistemdeki diğer dikkati çeken nokta, yüksek yargının doğrudan üye seçmesinin 1982 AY değişikliği ile engellenmiş olmasıdır. Bu konudaki yetki, 1982 AY ile tamamen cumhurbaşkanına devredilmiş ve yargı ancak 3 üyeyi cumhurbaşkanına "önerir" duruma gelmiştir⁶⁵.

Durum böyle olunca, 1982 AY'nın ilk şeklinin cumhurbaşkanının yetkisini oldukça genişlettiği ve gerek yasama gerekse yargı organları karşısında AYM'ye üye belirleme konusunda cumhurbaşkanını adeta "tekel" konumuna getirdiği anlaşılmaktadır⁶⁶.

kemelerin doğrudan üye seçmeleri yerine, bunların gösterecekleri adaylar arasından cumhurbaşkanınca seçilmesi usulünün benimsenmesiyle, kast sistemini kurmanın amaçlandığı akla gelebilir. Ancak, bunda, daha önce açıkladığımız üzere, 1982 Anayasasının güçlü cumhurbaşkanı tecihinin yargı üzerindeki yansıma payının asıl etken olduğu söylenebilir." (Tanör/Yüzbaşıoğlu, a.g.e, s.457). "1982 Anayasası AYM üyelik modelinde yasama organının devre dışı bırakılmasının temel nedeni, güçlü yürütme, güçlü Cumhurbaşkanını tercihidir." (İyimaya, a.g.e, s. 14)

⁶⁴ "Münhasıran cumhurbaşkanı tarafından atanan sisteminden üç ana erke atama veya seçme yetkisini verilmesini sağlayan bu karışık sisteme geçiş daha fazla demokratik meşruiyete sahiptir." (Paczolay, Peter; "Venedik Komisyonu Raporu", AYD Yıl 2004, S:21, s.5). Anayurt da AYM oluşumuna diğer organların ve özellikle parlamentonun katılmasının mahkemenin demokratik meşruiyeti açısından önem taşıdığını vurgulamaktadır. (Anayurt, Ömer; "Avrupa Birliği Ülkelerinde Anayasa Mahkemelerinin Kompozisyonuna İlişkin Tartışmalar"; GÜHFD, C:XIII, Yıl 2009, S:1-2, s.120) Kanadoğlu ise anayasa yargıçlarına demokratik meşruiyetin tanınması adına meclisin de karşılaştırmalı hukuktaki örneklerine benzer biçimde üye seçimine dahil edilmesi gerektiğini savunmaktadır. Kanadoğlu, Osman Korkut; "Yeni Anayasa Arayışları ve Karşılaştırmalı Hukuk Bağlamında Anayasa Mahkemesi", AYD Yıl 2008, S:25, s.69

⁶⁵ Sistemin bu şekli dahi "düzeltilmiş şekli"dir. Bundan önceki tasarıda Cumhurbaşkanına dolaylı değil; doğrudan atama yetkisi tanınmıştı. (Kuzu, Burhan; "Sunulan Raporlar Kapsamında Türk Anayasa Mahkemesi'nin Sorunlarının Tartışılması" konulu panelde sunduğu tebliğ, AYD Yıl 2004, S: 21, s. 55)

⁶⁶ Gözler, bu konuda farklı düşünmektedir: "Kanımızca, Anayasa Mahkemesi üyelerinin seçim sisteminde Cumhurbaşkanına tanınan yetkilerde eleştirilecek bir yan yoktur. Bütün demokratik memleketlerde anayasa mahkemeleri üyeleri kısmen veya tamamen siyasal organlar tarafından seçilmektedir.....Bizim bildiğimiz kadarıyla, hiçbir demokratik ülkede anayasa mahkemesi üyeleri tamamı doğrudan doğruya yargı organı tarafından seçilmemektedir. Bize öyle geliyor ki anayasa mahkemesi üyelerinin seçiminde yargı organlarına en fazla ağırlık veren ülke zaten Türkiye'dir. Mukayeseli hukukun verileri göz önünde bulundurulursa Anayasa Mahkemesine üye seçiminde Cumhurbaşkanına tanınan sınırlı yetkinin yadırganacak bir yanı yoktur." (Gözler, Kemal; Anayasa Değişikliği Gerekli Mi? 1982 Anayasası İçin Bir Savunma, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa 2001, s. 74,75)

Bu durumda, 1982 AY'nın ilk şeklinin ne seçim; ne atama ne de karma sistem olduğunu söylemek mümkündür⁶⁷. Sistem, "kendine özgü" bir sistem olmasıyla ön plana çıkmaktadır⁶⁸.

Üyelerin atanması ve atanacak üyeleri öneren kurumlar bakımından 1982 AY'nın ilk şekli ile oluşturulan AYM yapılanması, İspanyol AYM'nin yapılanmasına çok benzemektedir⁶⁹.

Türk AYM üyeleri bağımsızlık açısından iki katlı bir bağımsızlık ve güvence zırhı içerisindeyler⁷⁰. Üyeler, Anayasa'nın 138, 139 ve 140. maddeleriyle yargıçlara sağlanan bağımsızlık ve güvencelerden yararlandıkları gibi ayrıca 147. maddede sağlanan 65 yaşını doldurmadıkça emekliye sevk edilememe ve görev yerlerinin değiştirilememesi şeklindeki güvenceden de yararlanmaktadırlar. Ayrıca, başkan ve üyelerin kişisel suçlarında Yargıtay üyelerinin kişisel suçlarında uygulanan güvencelerin geçerli olacağı da AYM Kuruluş Kanunu ile güvence altına alınmıştır. (AYM Kuruluş Kanunu md 55). Ancak, karşılaştırmalı hukuktaki bazı uygulamaların aksine⁷¹, AYM üyelerinin milletvekillerine tanınan sorumsuzluk ve dokunulmazlık hakkı tanınmamış olması kanaatimizce önemli bir eksikliktir⁷².

Diğer yandan, 1982 düzenlemesi ile, karşılaştırmalı hukuktaki genel eğilimin tersine⁷³, AYM üyelerinin çoğunluğunun hukukçu olması şartı kaldırılmış, hatta mahkemenin kuramsal olarak çoğunluğu hukukçu olmayan üyelerden oluşmasının önünde bir engel kalmamıştır⁷⁴. Bu durumun sakıncaları özellikle yüce divan yargılaması ile siyasi partilerin kapatılmasına ilişkin davalarda yaşanmıştır ve yaşanmaktadır⁷⁵.

⁶⁷ Daver, a.g.m, s. 16. Sistemin, yasama organını dışlamış olması nedeniyle "anti-demokratik" olarak nitelendirilmesi yanlış olmaz. (Dağ, a.g.t.s.63)

⁶⁸ Arslan'a göre sistem "Türk Tipi Anayasa Yargısı" dır. Arslan, Tebliğ (AYD 2004), s. 47. Burhan Kuzu da böyle bir sistemin dünyanın hiçbir yerine olmadığını belirtmektedir. Kuzu, Tebliğ (AYD 2004), s. 55

⁶⁹ Bu konu, aşağıda II. Başlıkta ayrıntılı olarak incelenmiştir. Ancak kısaca belirtmek gerekirse İspanya'da 12 üyeli AYM'nin tümünü kral atar. (Daver, a.g.m, s.16). Fakat İspanya'nın en önemli farkı, atanacak üyelerin belirlenmesinde Kralın yetkisinin "sembolik" olmasıdır.

⁷⁰ Daver, a.g.m. s.18

⁷¹ Macaristan,İtalyan ve Tacikistan AYM üyelerine böyle bir hak verilmiştir. Konu, aşağıda II. Başlıkta incelenmiştir.

⁷² Aynı yönde Tunç, a.g.m, s. 298

⁷³ Bu konu, aşağıda, 2. Başlıkta ayrıntılı olarak incelenmiştir.

⁷⁴ ULAŞ'ın tespitiye göre, 1982 AY'nın ilk düzenlemesinde, kuramsal olarak, AYM'de hukukçu olan yalnızca üç üye bulunabilmesi olanaklıdır. (Ulaş,a.g.m,s.106)

⁷⁵ Öden,a.g.m, s. 37

II) Karşılaştırmalı Hukuk Işığında 2010 Değişikliği Sonrası Anayasa Mahkemesi

1) 2010 Anayasa Değişikliği Sonrası Anayasa Mahkemesi

1982 Anayasası'nda 7.5.2010 günü 5982 Sayılı "Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun"la Anayasa'nın 146, 147, 149 ve geçici 18. maddesinde çok önemli değişiklikler yapılmış ve bu değişiklikler sonucunda Anayasa Mahkemesi'nin oluşumu ve yapılanması önemli ölçüde değişmiştir⁷⁶. Ayrıca 3 Nisan 2011 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan 30.03.2011 tarih ve 6126 Sayılı Anayasa Mahkemesi'nin Kuruluş ve Yargılama Usulleri Hakkındaki Kanun da (kısaca Kanun olarak adlandırılacaktır) AYM'nin yeniden yapılanmasında önemli etkiler doğurmuştur⁷⁷.

İlk değişiklik Anayasa'nın 146. maddesindedir. Buna göre yeni Mahkeme 17 üyeden oluşmaktadır⁷⁸. Üyelerin 3'ünü TBMM seçmek-

⁷⁶ Değişiklik Anayasa Mahkemesi'nin önüne götürülmüş; AYM bu değişikliklerin bir bölümünü 07.07.2010 tarih; 2010/49 E.; 2010/87 K. sayılı kararıyla iptal etmiş ve değişiklikler iptal olunmuş biçimiyle 12 Eylül 2010 günü referandumda oylanarak yürürlüğe girmiştir. Çalışmamızın ilerleyen bölümünde, yeri geldikçe, iptal olunan tümcelere değinilecektir.

⁷⁷ Çalışmamızda Kanun'un tamamı değil, sadece AYM'nin yapılanmasıyla ilgili olan ve çalışma konumuzla bağlantılı düzenlemelerine değinilmekle yetinilmiştir.

⁷⁸ Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği'nin 2000 yılı Anayasa önerisine göre AYM 15 asıl 5 yedek üyeden oluşur. (md 146) Dört asıl ve bir yedek üyeyi Yagıtay, üç asıl ve iki yedek üyeyi Danıştay, birer asıl üyeyi Askeri Yargıtay, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi ve Sayıştay Genel Kurulları, kendi başkan ve üyeleri arasından üye tamsayılarının salt çoğunluğu ile ve gizli oylamayla seçer. İki asıl ve bir yedek üye ise AYM tarafından seçilir. AYM, seçtiği asıl üyelerden bir tanesini yedek üyeleri, diğerlerini ve yedek üyeyi birinci sınıfa ayrılmış hakimler arasından asıl üye tamsayısının salt çoğunluğu ve gizli oyla seçer. Cumhurbaşkanı da üç asıl ve bir yedek üyeyi seçer. Cumhurbaşkanı asıl üyelerden birisini Türkiye Barolar Birliği'nin göstereceği üç aday arasından, diğer asıl üyeleri ve yedek üyeyi ise yükseköğrenim kurumlarının hukuk, iktisat veya siyasal bilim alanlarında görev yapan öğretim üyeleri ile avukatlar arasından seçer. Bunların üye seçilebilmeleri için en az 15 yıl öğretim üyeliği, kamu görevliliği veya avukatlık yapmış olması şarttır. Üye olmak için 40 yaşın doldurulmuş olması gerekir. Üyelerin asli görevleri dışında başka herhangi bir görevle uğraşmaları yasaktır. Üyeler 67 yaşını doldurunca emekliye ayrılırlar. Bir üye ise Türkiye Barolar Birliği Genel Kurulu tarafından avukatlar arasından ve üye tamsayısının salt çoğunluğu ile seçilir. Cumhurbaşkanı, biri avukatlar birisi de üst kademe yöneticileri arasından olmak üzere iki üye atar. Yükseköğrenim Kurulu, yükseköğrenim kurumlarının hukuk alanlarında görev yapan öğretim üyeleri arasından bir üyeyi üye tamsayısının salt çoğunluğu ve gizli oyla seçer. TBMM 7 üyeyi, yükseköğrenim kurumlarının hukuk, iktisat veya siyasal bilimler alanlarında görev yapan öğretim üyeleri, üst kademe kamu görevlileri ve avukatlar arasından üye tamsayısının salt çoğunluğu ile seçer. İlk iki turda salt çoğunluğa ulaşılamazsa, toplantıya katılanların çoğunluk oyu yeterli sayılır.

Ayrıca AYM Büyük Kurul, iki daire ve iki kuruldan oluşur. (md 157). Büyük Kurul, parti kapatma ve yüce divan yargılamalarında temyiz mercii olarak görev yapar. AYM'ye üye seçilmek için 40 yaşın doldurulmuş olması ve meslekte en az 15 yıllık kıdem şartı aranır. Ayrıca üyelerin görev süresi 9 yılla sınırlı olup üyelerin 1/3'ünün üç yılda bir yenilenmesi ile yeniden seçilememeleri esastır. Üyeler, kendi işleri dışında başka bir işle uğraşamazlar. (md 158). Emeklilik yaşı 67'dir. (md 159). (TBB, *Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Önerisi, Anayasa 2001*, TBB Yayınları, Ankara 2001, s.93,94,95). Türkiye Barolar Birliği'nin 2007 yılı Anayasa önerisinde ise AYM'nin Genel Kurul ve iki daire şeklinde örgütlenmesi, 17 üyeden oluşması önerilmiştir. (md 159). 17 üyenin dördü Yargıtay, dördü Danıştay, birer üye Askeri Yargıtay, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Genel Kurullarınca en az üç yıl üyelik görevinde bulunmak ve elli yaşını doldurmuş olmak koşuluyla kendi başkan ve üyeleri arasından üye tamsayılarının salt çoğunluğu ve gizli oyla seçilir. TBMM Genel Kurulu, üye tamsayısının salt çoğunluğu ve gizli oylama ile Yükseköğretim Eşgüdüm Kurulu'nun her boş yer için önereceği 3 öğretim görevlisi; Türkiye Barolar Birliği Yönetim Kurulu'nun her boş yer için önereceği ve en az 20 yıllık kıdemi olan 3 avukat; en az üç yıl başkan veya üyelikte bulunmuş olan Sayıştay üyeleri arasından 1'er üyeyi (toplam 4 üye) seçer. Cumhurbaşkanı, valilik, büyükelçilik, müsteşarlık, müsteşar yardımcılığı, yüksek öğretim kurumlarının hukuk, iktisat ve siyasal bilimler alanlarından mezun olanlar ve üç yıllık kıdemi olanlar arasından 2 üye seçer. AYM, bir üyeyi 50 yaşını doldurmuş olan ve en az 10 yıllık rapörtörlük deneyimi bulunan üyeleri arasından üye tamsayısının salt çoğunluğu ve gizli oyla seçer. Üyelerin görev süresi 12 yıldır. Süresi bitenler yeniden seçilebilirler. Üyeler, asli görevleri dışında başka herhangi bir görevle uğraşamazlar. TBMM ve Cumhurbaşkanı tarafından seçilecek olan üyelerin 50 yaşını doldurmuş olması gerekir. Mahkeme, Genel Kurul ve iki daire şeklinde çalışır. Anayasa değişikliklerini genel kurul inceler ve Genel Kurul, daireler arasındaki içtihat farklılıklarını giderir. Ayrıca Genel Kurul, siyasi parti kapatma ile yüce divan yargılamasında temyiz mercii olarak görev yapar. (md 160). Üyelerin görevinin sona ermesi bakımından üst yaş sınırı 67'dir. (TBB, *Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Önerisi, Geliştirilmiş Gerekçeli Yeni Metin*, TBB Yayınları, Ankara, Kasım 2007, s.275-282). Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu'nun 2009 yılı Anayasa Önerisine göre AYM 21 üyeden oluşmalıdır. Genel Kurul ve iki daire şeklinde kurulmalı, dairelerden birisi yüce divan, diğeri ise siyasi partiler dairesi olarak kurulmalıdır. Üyeler, kuruluş yasasında belirtilecek nesnel nitelikler esas alınarak önceden ilan edilme şartıyla seçilmelidir. TBMM 4 üyeyi (Senato-2, Meclis-2); üye tamsayısının 2/3'lük nitelikli çoğunluğuyla seçmelidir. Yargıtay 5, Danıştay 4, Sayıştay ise 2 üyeyi kendi Genel Kurullarınca kendi içlerinden üye tamsayılarının salt çoğunluğu ile seçmelidir. Cumhurbaşkanı 1 üyeyi en az 15 yıl kamuda hizmeti olan ya da 15 yıl fiilen avukatlık yapan ve 40 yaşını dolduran üst düzey kamu yöneticileri ya da avukatlar arasından doğrudan seçmelidir. Üniversitelerarası Kurul (ÜAK) 5 üyeyi, yükseköğretim kurumlarından, insan ve toplum bilimleri alanlarında görev yapan ve en az 15 yıl öğretim üyeliği olanlar arasından üye tamsayısının salt çoğunluğu ile seçer. AYM de 1 üyeyi mahkemede rapörtör olarak en az 15 yıl hizmeti bulunan ve 40 yaşını doldurmuş olan üyeler arasından üye tamsayısının salt çoğunluğu ve gizli oyla seçer. AYM üyelerinin en az 16'sının hukukçulardan oluşması şarttır. Ayrıca TBMM tarafından AYM'ye seçilecek olan üye adaylarının TBMM'de grubu bulunan siyasi partilerin eşit temsil ilkesine göre Senato ve Meclis tarafından belirlemek karma komisyon tarafından seçilmesi esası getirilmelidir. TBMM, AYM üyelerini bu komisyonun seçilecek aday sayısının 3 katı kadar gösterceği adaylar arasından seçmelidir. Seçimler, Cumhurbaşkanı, TBMM, yüksek yargı, Sayıştay ve ÜAK tarafından doğrudan yapılmalıdır. Asıl-yedek üye ayrımı

kaldırılmalı, üyelik 12 yıllık süreyle sınırlandırılmalı, dört yılda bir üyelerin 1/3'ü yenilenmelidir. AYM'de boşalacak olan üyelikler 6 ay öncesinden Resmi Gazete'de ilan edilmelidir. (Özgürlükçü, Eşitlikçi, Demokratik ve Sosyal Yeni Bir Anayasa İçin Temel İlkeler, (Anayasa Raporu), DİSK Yayınları, Ankara, Haziran 2009, s.78,79). AYM'nin 2004 tarihli yapılanma önerisine göre de AYM 17 üyeden oluşur ve 2 daire şeklinde çalışır. Ancak, öneri şimdiki düzenlemeye göre farklı yönler içermektedir. Örneğin yüksek yargıya 11 kişilik kota ayrılmıştır (5 Yargıtay, 4 Danıştay, 1'er üye ise AYİM ve Askeri Yargıtay Yüksek yargı tarafından seçilecek olan üyeler, yüksek mahkemelerin kendi Genel Kurullarının üye tamsayısının salt çoğunluğu ile; bu sağlanamazsa altıncı oturumda 2/5'lik çoğunlukla ve doğrudan seçmektedir.). Cumhurbaşkanı ise 2 üyeyi hukuk, iktisat ve siyasal bilimler alanından mezun olan üst düzey yöneticiler arasından doğrudan seçerken; kalan 4 üye de TBMM Genel Kurulu tarafından seçilir. (Adaylar, Sayıştay Genel Kurulunun, YÖK'ün ve TBB'nin göstereceği 15 yıllık kıdemi bulunan adaylar arasından seçilir.) (Aliefendioğlu, Yılmaz; "Sunulan Raporlar Kapsamında Türk Anayasa Mahkemesi'nin Sorunlarının Tartışılması" konulu panelde sunduğu tebliğ, AYD Yıl 2004, S: 21, s. 31). Aynı yazar, daha eski tarihli farklı bir makalesinde AYM'de bireysel başvuru hakkının tanınması durumunda mahkemenin 18 üyeden oluşmasının uygun olacağını, mahkeme üyelerinin geldikleri kurum tarafından doğrudan seçilmesini, asıl-yedek üye ayırımının kaldırılmasını ve raportörlere belli hizmet süresinin sonunda mahkeme üyeliğine seçilme hakkı tanınması gerektiğini savunmaktadır. (Aliefendioğlu, Yılmaz; "Yeni Anayasa Yargısı ve Anayasa Mahkemesi", AYD Yıl 1997, S: 14, s. 242). İyimaya, AYM'nin 17 üyesinden yarısının parlamento tarafından seçilmesini önermekte, üye seçiminin kısmen veya tamamen parlamento tarafından başarılabilmesi durumunda, seçilemeyen üyelerin sayısı kadar üyenin TBMM veya Cumhurbaşkanı tarafından seçilmesini önermektedir. (İyimaya, a.g.e.s. 31). 146. maddeye ilişkin öneri şöyledir: "Anayasa Mahkemesi 17 üyeden kurulur. Anayasa hukuku, sosyoloji, siyaset bilimi alanlarından birer yüksek öğretim görevlisi üye ve hukukta en az lisans üstü dereceye sahip bir avukat, Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunca, üye tamsayısının salt çoğunluğu ile ve gizli oyla seçilir. Üye tamsayısının beşte ikisinden az olmamak üzere, 4. turda en çok oy alan, seçilmiş sayılır. Boşalmayı izleyen bir ay içinde seçimin gerçekleşmemesi halinde, grubu bulunan siyasi partilerin de görüşü alınarak aynı nitelikleri taşıyan üyeler, en geç on beş gün içinde Meclis Başkanı tarafından atanır. Üyelerden dördü Yargıtay, ikisi Danıştay, biri Sayıştay Genel Kurullarınca, kendi üyeleri arasından üye tamsayılarının salt çoğunluğu ile ve gizli oyla seçilir. Üye tamsayısının beşte ikisinden az olmamak üzere, dördüncü turda en çok oy alan seçilmiş sayılır. Bir üye, Anayasa Mahkemesi tarafından ve raportörleri arasından, üye tamsayısının salt çoğunluğu ile ve gizli oyla seçilir. Bir hukukta en az lisans üstü dereceye sahip olanlardan olmak üzere iki üye avukatlar arasından Türkiye Barolar Birliği Genel Kurulunun salt çoğunluğu ile ve gizli oyla seçilir. Üst kademe hukuk müşavirlerinden bir, özel hukuk ve ekonomi bilimi alanlarından birer yüksek öğretim görevlisi olmak üzere toplam üç üye Cumhurbaşkanı tarafından atanır. Anayasa Mahkemesi üyeliğine seçilmek için kırk yaşını doldurmuş olmak şarttır. Yüksek Mahkemelerde seçileceklerin seçim sırasındaki görevlerinde en az üç yıl bulunmuş, üst kademe hukuk müşavirlerinin en az on beş yıl kamu görevinde çalışmış ve avukatların da bu süre kadar meslek kademine ulaşmış olmaları gerekir. Anayasa Mahkemesi üyelerinin görev süresi 9 yıldır. Altı ayı aşmamak üzere, boşalan yerlere seçim veya atama gerçekleşinceye kadar, önceki üyenin görevi devam eder. Anayasa Mahkemesi üyelerinin üçte biri üç yılda bir yenilenir. Bir kimse, bir defadan fazla Anayasa Mahkemesi üyeliğine seçilemez....Anayasa Mahkemesi üyeleri, üniversitelerde öğretim üyeliği hariç, asli görevleri dışında resmi veya özel hiçbir görev alamazlar." (İyimaya, a.g.e, s.49,50)

te⁷⁹; kalan 14 üye ise cumhurbaşkanı tarafından seçilmektedir.

Konunun daha iyi anlaşılması adına önce TBMM'nin seçtiği üyelerle ilişkin seçim usulü üzerinde durulacak ve ardından cumhurbaşkanı tarafından seçilen üyelerin seçim usulü hakkındaki görüşler sunulacaktır. En sonda da konu bütünlüğünün bozulmaması açısından, karşılaştırmalı hukukta anayasa mahkemelerinin yapısı, oluşumu, üyelerin özlük hakları, üye seçilme koşulları üzerinde durularak bu bölüm sonlandırılacaktır.

TBMM, seçeceği üç üyeden 2'sini Sayıştay'ın; birini baro başkanlarının her boş yer için gösterecekleri 3'er aday arasından seçer. Bu anlamda, TBMM'nin üye seçimindeki rolünün *"dolaylı"* olduğu söylenebilir. Sadece 3 üyenin seçilmesi ise kanaatimizce, TBMM'nin üye seçimindeki rolünün *"simgesel"* düzeyde kaldığını, cumhurbaşkanının ise hala çok etkili olduğunu göstermesi yönüyle çarpıcıdır⁸⁰. Kanaatimizce, 1982 AY'ın değişiklikten önceki ilk şekli kendine özgü bir sistem getirmişken, 2010 değişikliğinden sonraki şekli ise atama ağırlıklı sembolik seçimli bir sistemdir.

Diğer yandan, Anayasa koyucunun TBMM'ye neden Sayıştay kotasından önerilen adaylardan 2'si için seçim yapma hakkı tanıdığı da kanaatimizce üzerinde dikkatle durulması gereken bir noktadır. Sorunun yanıtı Sayıştay Kanunu'nun başkan ve üye seçimini düzenleyen 5 ve 6.maddelerinde (yeni 13,15 ve 16. md) gizlidir. Buna göre, Sayıştay başkan ve üyeleri plan ve bütçe komisyonunda partiler arası temsil oranı gözetilmek suretiyle oluşturulan bir ön seçim komisyonu tarafından önerilen adaylar arasından, TBMM Genel Kurulu tarafından⁸¹ se-

⁷⁹ AYM'nin 2004 tarihli önerisinde bu sayı 4 olarak belirlenmişti. Üyelerden 2'sinin Sayıştay başkan ve üyeleri arasından TBMM tarafından doğrudan; 2'sinin ise YÖK ve TBB tarafından her boş yer için gösterilecek üçer aday arasından TBMM tarafından seçilmek yoluyla belirlenmesi öngörülmüştü. (Kılıç, Haşim; *"Türk Anayasa Mahkemesi'nin Yeniden Yapılandırılmasına İlişkin Öneri"*, AYD Yıl 2004, S: 21, s.87)

⁸⁰ Kaboğlu, *Halk Neyi Oylayacak?*, s. 206

⁸¹ Nitekim 2010 değişikliği sonrasında AYM'ye Sayıştay kontenjanından seçilen Hicabi Dursun, yaklaşık 1.5 yıl önce parlamento çoğunluğunu halen elinde bulunduran AKP tarafından seçilmiş olması, bu değişiklikte neyin amaçlandığını da çarpıcı biçimde ortaya koyması bakımından manidardır. (Aşık, Melih; Açık Pencere, Milliyet, 08.10.2010 tarihli yazı (<http://www.milliyet.com.tr/birakin-bagirsın-/melih-asık/guncel/yazardetay/08.10.2010/1298869/default.htm> (Erişim Tarihi: 06.12.2010)).

çılmektedir⁸². Durum böyle olunca, zaten Sayıştay başkan ve üyelerini belirlemekte söz sahibi olan TBMM Genel Kurulu'nun neden AYM'ye diğer yüksek yargı organlarının belirlediği adaylar arasından değil de Sayıştay'ın belirlediği adaylar arasından üye seçtiği anlaşılmaktadır.

Anayasa mahkemelerinde verilen kararların sonuç itibarıyla politik tercihleri ve dolayısıyla yasama organının etkinliklerini bir yönüyle etkilediği de düşünüldüğünde, yasama organına sınırlı da olsa yer verilmesi doğru bir yaklaşım olarak görülmektedir⁸³. Ne var ki yasama

⁸² Türk, Hikmet Sami; "Sunulan Raporlar Kapsamında Türk Anayasa Mahkemesi'nin Sorunlarının Tartışılması" konulu panelde sunduğu tebliğ, AYD Yıl 2004, S: 21, s. 60

⁸³ Tunç, a.g.m, s. 294; ARSLAN, meclisin üye seçiminin AYM'yi "siyasallaştıracağı" yönündeki görüşleri "totolojik" addetmekte ve Cumhurbaşkanının atadığı üyelerin de parlamentoyu siyasallaştırabileceğini vurgulamaktadır. Önemli olan nitelikli üyelerin, nitelikli çoğunlukla seçilmesinin sağlanmasıdır. Arslan, Tebliğ (AYD 2004), s. 48. Hikmet Sami Türk de üyelerin meclis tarafından seçilmesinin başlıbaşına AYM'nin siyasallaşması anlamına gelmeyeceğini; iktidara yakın bir Cumhurbaşkanı tarafından seçilen üyelerin de siyasi nitelik taşıyabileceğini belirtmektedir. (Türk, Tebliğ (AYD 2004), s. 60). Diğer yandan, Kurnaz, üye seçiminin yargı tarafından doğrudan doğruya yapılmasının oligarşik rejim riskine yol açabileceğini, TBMM'nin tamamen devre dışı bırakılması durumunda "otoriter yargıçlar hükümeti" kurulabileceğini savunmaktadır. (Kurnaz, a.g.m,s.98). Odyakmaz ise TBMM'nin hiçbir üyeyi seçmemesi gerektiğini düşünmektedir. Çünkü TBMM üye seçerse tamamen siyasi eğilimi doğrultusunda devinir ve "kendisine yakın" olanı AYM'ye seçer. Ayrıca 1961 AY döneminde üyelerin seçilmek için mecliste kulis yapması da üye seçiminin parlamentoya bırakılmasındaki sakıncaları ortaya koymak bakımından çarpıcıdır. Bunun yerine Cumhurbaşkanı, YÖK ve TBB Genel Kurulu tarafından yapılacak olan seçim daha sağlıklı sonuçlar doğuracaktır. (Odyakmaz, Zehra; "Yeni Anayasa Çalışmalarında Anayasa Mahkemesi, Danıştay, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu İçin Üye Seçimleri ve Bazı Konular Hakkında Görüşler", AYD Yıl 2008, S:25, s.185,186). Atar ise (1982 AY'nın ilk şeklinde) AYM'ye üye belirlenmesi yönteminin Avrupa ülkelerinin ortak uygulamasıyla bağdaşmayan "anti-demokratik" bir özelliğe sahip olduğunu vurgulamakta ve AYM'ye bu nedenle TBMM tarafından belli sayıda üye seçilmesinin "meşruiyeti sağlayacağı"nı vurgulamaktadır. (Atar, Tebliğ, (AYD 2008),s.100,101). Ayrıca,Türkiye Barolar Birliği Başkanı Vedat Ahsen Çoşar da 2010-2011 Yargı Yılı açılış konuşmasında "...Açıklanan bu nedenlerle 5982 sayılı "Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun" ile Anayasa'nın 146. maddesinde yapılan değişiklik, bu bağlamda Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne Anayasa Mahkemesi'ne üye seçmek yetkisinin verilmiş olması "demokratik meşruiyet" ilkesine uygun olmakla yerindedir." demektedir. (Çoşar, Vedat Ahsen; 2010-2011 Yargı Yılı Açılış Konuşması, Ankara, 6 Eylül 2010, Türkiye Barolar Birliği Yayını, Ankara 2010, s.11). İyimaya da meclise üye seçiminde söz hakkı tanınmasının doğru olacağını savunmaktadır. (İyimaya, a.g.e, s.16,17). Fendoğlu ise, AYM'nin 19 üyeden oluşmasını, bu üyelerden 9'unun parlamento tarafından doğrudan; kalan 10 üyenin ise Yargıtay, Danıştay ve Sayıştay tarafından seçilmesini önermekte, bu öneriyle de Cumhurbaşkanı devre dışı bırakmaktadır. (Fendoğlu, Tahsin; "Mutabakat

organının yaptığı seçimde nitelikli (en azından salt) çoğunluk aranmaması ve üyelerin yasama organı tarafından dolaylı olarak seçilmesi (iki organın belirlediği 3'er adaydan birer aday seçmek) AYM'nin oluşumuna yasama organını katma amacından çok, mecliste çoğunluğu elinde bulunduran siyasi eğilimin tercihinin mahkemeye yansımaya yol açmaktadır. Bu eğilim karşılaştırmalı hukuktaki eğilimle de bağdaşmamaktadır⁸⁴.

Anayasa'da, TBMM'de yapılacak olan bu seçimde nasıl bir yöntem uygulanacağı da belirtilmiştir. Buna göre, her boş üyelik için yapılacak ilk tur oylamada üye tamsayısının 2/3'ünü alan aday seçilmiş olur. İlk turda eğer 2/3'lük nitelikli çoğunluk sağlanamazsa ikinci turda bu oran salt çoğunluk olarak kabul edilir. İkinci oylamada da salt çoğunluk sağlanamazsa, ikinci turda en çok oyu alan iki aday arasında üçüncü tur oylama yapılır ve en çok oyu alan aday AYM'ye üye olarak seçilir^{85 86}.

Kanun'da ise ikinci ve üçüncü turda üyelerin eşit oy alması durumunda, oylamanın eşitlik bozulana kadar tekrarlanacağı belirtilmektedir. (Kanun md 7/1.c.son). Peki eşitlik buna rağmen bozulmazsa ne olacaktır? Ne Kanun'da ne de Anayasa'da bunun yanıtı verilmiştir. Bu durumda, üye seçemeyen TBMM üye seçene kadar bu gündemle meşgul olacak ve yapması gereken diğer asli görevlerini yerine getiremeyecektir. Bunun çözümü için kanaatimizce, sözgelimi eşitlik durumunda oylamanın en çok üç kez yineleneyeceği, TBMM buna rağmen üye seçemezse, mevcut anayasal düzenleme de gözetilerek, üye seçimine ilişkin yetkinin cumhurbaşkanına devredileceğinin düzenlenmesidir.

Olursa Uzun Ömürlü Bir Anayasa Yapılmış Olur" başlıklı söyleşi, Hukuk ve Hayat, S:6, Yıl 2008, s. 25)

⁸⁴ Özellikle Almanya, Macaristan ve Kore örnekleri uygulamanın nasıl yapılması gerektiği yönünde yol göstericidir. Bu örnekler aşağıda ayrıntılı olarak incelenmiştir. (bkz 2.Bölüm, 2. Başlık)

⁸⁵ Bu uygulamanın karşılaştırmalı hukukta AYM üyelerini meclis tarafından seçen ülkelerin sistemiyle örtüştüğünü söylemek oldukça güçtür. (Karşılaştırmalı hukuka ilişkin geniş bilgi çalışmamızın ikinci bölümünün ikinci başlığında geniş biçimde verilmiştir.)

⁸⁶ AYM tarafından önerilen 2004 tarihli 146. madde değişikliği önerisinde, son tur olan 6.turdada üye tamsayısının 2/5'inden az olmayacak sayıdaki milletvekili tarafından TBMM'nin üye seçmesi önerilmiştir. (Kılıç, *Tebliğ (AYD 2004)*, s.6). Kanaatimizce bu sistem dahi, salt veya nitelikli çoğunluğu önermemiş olmasına rağmen mevcut düzenlemeye göre daha olumludur.

(Hatta daha iyisi, böyle bir durumda üye seçim yetkisinin seçilecek üye Sayıştay kotasındansa doğrudan doğruya Sayıştay'a; avukat kotasındansa doğrudan doğruya Türkiye Barolar Birliği Genel Kurulu'na vermektir. Aksi halde, parlamentoda çoğunluğu elinde bulunduran siyasal eğilim uzlaşmaya yanaşmayacaktır.)

Bu noktada dikkatimizi çeken konu, toplantı yeter sayısının sağlanması koşuluyla, kuramsal olarak basit çoğunluk sayısında oy alan üyenin dahi AYM'ye üye seçilebilmesinin mümkün oluşudur. Örneğin hiçbir aday ilk turda 2/3'ü; ikinci turda salt çoğunluğu sağlayamazsa; üçüncü tura en çok oyu alan iki aday kalacağı için; üçüncü turda basit çoğunluğu alan aday AYM'ye üye olarak seçilebilecektir.

Bu uygulamanın, yukarıda verilen örneklerden de anlaşılacağı gibi, karşılaştırmalı hukuktaki seçim yöntemlerinden hiçbirisiyle örtüş-tüğünü söylemek mümkün değildir. Kuşkusuz basit çoğunlukla seçilen bir adayın AYM'ye üye olarak seçilebilmesinin olanaklı oluşunu hukuk mantığıyla açıklamak da olanak dışıdır. Böyle bir olasılıkta, partiler arasında mutabakatın sağlanmasının gerekmediği açıktır. Kaldı ki çoğunluğu (ve gücü) elinde bulunduran partinin, üye seçiminde 2/3'lük nitelikli çoğunluğu aramak için uzlaşmaya asla yanaşmayacağı da⁸⁷ Türkiye'nin siyasi yapısı gereği tartışma götürmez bir gerçek olarak belirmektedir⁸⁸.

Meclisin "avukat" kotasından seçeceği üye bakımından da seçim yöntemine bazı eleştiriler getirilebilir. Örneğin, bu seçimde neden TBB Genel Kurulunun değil de baro başkanlarının istencine öncelik tanındığı ciddi olarak tartışılmalıdır⁸⁹. Zira TBB Genel Kurulu, Avukatlık

⁸⁷ "Nitelikli çoğunlukla seçim sisteminin üstünlüğü, üçte iki çoğunluğa hiçbir siyasal kuruluşun yalnız başına sahip olamaması nedeniyle çoğunluk partisi, seçilecek yargıçların tercihi konusunda muhalefetle uzlaşmaya gitme gereğini duyar. Muhalefet partilerinin anayasa yargıçlarının belirlenmesinde etkisi sonucu sağlanan siyasal uzlaşma, mahkemelerin aynı düşünce grubunun tekeli altına girmesini önler; Yüksek Mahkeme'de hukuki ve siyasi fikir akımlarının başlıcalarının temsilini güvence altına alır." (Kaboğlu, *Anayasa Yargısı*, s. 29)

⁸⁸ Nitekim TBMM tarafından yapılan seçimde Sayıştay üyesi Hicabi Dursun ikinci tur oylamada 263 oy; üçüncü tur oylamada ise 256 oy alarak basit çoğunlukla seçilmiştir. (<http://www.cumhuriyet.com.tr/?hn=179822>) (Erişim Tarihi: 06. 12.2010). COŞAR da 2010-2011 yargı yılı konuşmasında sonraki turlarda da ilk turdaki nitelikli çoğunluğun düzenlenmemiş olmasını doğru bulmadığını belirtmektedir. (Coşar, a.g.k, s.12)

⁸⁹ Taner, Gökçen Fahri; "Cumhurbaşkanı Tarafından Anayasa Mahkemesi Üyeliğine

Kanunu'nun 114. maddesi uyarınca oluşturulmakta ve üye sayılarına bakılmaksızın her baro tarafından seçilen ikişer delegeye ek olarak, her baronun üye sayısı ile orantılı olarak seçeceği (avukat sayısı yüzden fazla olan barolar için, yüzden sonraki her üç yüz üye için ayrıca birer delege) delegeden oluşmaktadır. Durum böyle olunca, avukat arasından TBMM tarafından seçilecek olan üyeler, tüm baroların üzerinde söz sahibi olacağı bir yöntemle seçilebilecekti. Oysa, seçimi baro başkanları yaptığında, üye sayısı az olan barolarla çok olan baroların birer oy hakkı olduğundan, üye sayısı fazla olan baroların istenci daha az yansımış olacaktır⁹⁰. Dolayısıyla, mecliste çoğunluğu elinde bulunduran siyasi parti uzlaşmaya yanaşmayacak ve kendi adayını seçtirecektir⁹¹.

Bizim bu konudaki önerimiz; TBB Genel Kurulu tarafından AYM'ne doğrudan doğruya üye seçilmesi; üye seçiminde 2/3'lük nitelikli çoğunluk aranmasıdır. Ayrıca, AYM'ye seçilecek olan avukat üyelerde yaş, yargıçlık mesleğine seçilme yeterliliği gibi yeterliliklerin yanı sıra, en az doktora düzeyinde hukuk eğitimi ve bilimsel çalışma yapmış olma koşulu da aranmalıdır⁹². Mahkemenin niteliğini arttırmak için bu gereklidir.

Sonuç olarak, meclisin üye seçim yöntemi nicelik ve nitelik açısından değerlendirildiğinde, mevcut düzenlemenin üç yönden 1961 AY düzenlemesine göre çok daha geride olduğunu belirtmemiz gerekir.

İlkin, 1961 AY'na göre yasama organı AYM'nin 15 üyesinden 5'ini seçmekte ve böylece üyelerin 1/3'ü yasama organı tarafından seçilmekteydi. Oysa yürürlükteki düzenlemede bu oran 1/3'ten çok daha azdır.

İkinci olarak, 1961 düzenlemesinde, yasama organı AYM'ye doğrudan doğruya üye seçerdi. Oysa yürürlükteki düzenlemede, meclise

Atanmak Üzere Yargıtay ve Danıştay Genel Kurulları Tarafından Teklif Edilecek Adayların Seçim Usulünde Yapılmak İstenen Değişiklik", 2010 Anayasa Değişiklikleri Çerçevesinde Yargı Bağımsızlığı, Türk Ceza Hukuku Derneği Yayınları, (Editörler: Öztürk, Bahri/ İlkiz, Fikret/ Kocasal, Ümit), İstanbul 2010, s. 77

⁹⁰ Taner, a.g.m, s. 77

⁹¹ Osman Alifeyyaz Paksüt'ün AYM'nin 07.07.2010 gün ve 2010/49 E., 2010/87 K sayılı kararının 146. maddesinin ilk üç fıkrasının iptal isteminin reddi kararına karşılık gerekçesi (LHD, Yıl: 8, S: 23, Eylül 2010, s. 3356)

⁹² En az doktora düzeyindeki eğitim şartı için ayrıca bkz Ulaş,a.g.m,s.108

"ikincil" seçme yetkisi tanınmıştır. Meclis, doğrudan doğruya seçim yapamayacak; kendisine önerilen 3 aday arasından birini seçecektir. Bu da meclisin takdir hakkını önemli oranda kısıtlaması yönüyle yanlıştır⁹³. Ancak burada, meclisin tam anlamıyla bir takdir hakkı kullanması için kanaatimizce seçim usulündeki 2/3'lük nitelikli çoğunluk korunmalı, ilk iki turda bu çoğunluk sağlanamazsa üçüncü turda 3/5 oy alan aday seçilmelidir. Eğer bu turda da 3/5 oy alan çıkmazsa, meclisin üye seçim yetkisi doğrudan doğruya yüksek yargıya yine nitelikli çoğunlukla devredilmelidir⁹⁴. Ayrıca, sağlıklı bir meclis seçimi için % 10'luk seçim barajı da düşürülmelidir⁹⁵.

Üçüncü ve son olarak, meclis tarafından seçilecek olan üyede (son tur için) basit çoğunluğun yeterli görülmesidir. Bu sakınca nedeniyle 1961 düzenlemesinde ilk iki turda 2/3; üçüncü turda ise salt çoğunluk aranırdı. (1971'de üçüncü turdaki oran "*basit çoğunluğa*" indirildi). Bu durumda, üye seçimi için siyasi partiler arasında mutlaka bir uzlaşma aranırdı.

2010 değişikliğine göre AYM'ye seçilecek olan diğer 14 üyeyi cumhurbaşkanı atamaktadır. (AY md 146/3; Kanun md 7/2) Bunların dağılımına bakıldığında 3 üyenin Yargıtay, 2 üyenin Danıştay, 1 üyenin Askeri Yargıtay, 1 üyenin Askeri Yüksek İdare Mahkemesi tarafından her boş üyelik için gösterilecek olan 3'er aday içinden (seçimlerde en çok oyu alan 3 aday, aday gösterilmiş sayılır); en az ikisi hukukçu olmak şartıyla, 3 üyenin YÖK üyesi olmayan yükseköğretim kurumlarının hukuk, (iktisat ve siyasal bilgiler⁹⁶) dallarında görev yapan öğretim üyeleri arasından göstereceği üçer aday içinden atar.

⁹³ Ancak Onar bunun tam aksini düşünmektedir. Onar'a göre parlamentonun doğrudan doğruya üye seçmesi mahkemenin fazlaca politize olması anlamına gelir. Dolayısıyla, belli makamların göstereceği sınırlı sayıdaki aday arasından parlamentoya seçim yaptırtmak daha doğrudur ve olması gerektirir. Ayrıca, parlamentonun seçeceği aday sayısının "*azlığı*" bu riski azaltan diğer bir nedendir. (Onar, Erdal; "*Sunulan Raporlar Kapsamında Türk Anayasa Mahkemesi'nin Sorunlarının Tartışılması*" konulu panelde sunduğu tebliğ, AYD Yıl 2004, S: 21, s.26)

⁹⁴ Benzeri bir görüş için bkz Aliefendioğlu, "*Yeni Anayasa Yargısı*", (AYD 1997), s. 242

⁹⁵ Aynı yönde bkz Onar, *Tebliğ* (AYD 2004), s. 72

⁹⁶ AYM'nin 07.07.2010 gün ve 2010/49 E., 2010/87 K sayılı kararı ile iptal istemi reddedilmiştir.

Cumhurbaşkanı ayrıca 4 üyeyi de doğrudan seçmektedir. Bunlar (*üst kademe yöneticileri*⁹⁷), serbest avukatlar, birinci sınıf hakim ve savcılar ile en az 5 yıl AYM’de rapörtörlük yapmış olan rapörtörler arasından seçilir.

Cumhurbaşkanı, değişiklikten önceki metinde AYM’ye toplamda 11 üye atarken/seçerken, değişiklikten sonra 14 üye atar/seçer duruma getirilmiştir. Böylelikle cumhurbaşkanının AYM üzerindeki gücü arttırılmıştır⁹⁸. Cumhurbaşkanı ve genel olarak yürütme organı, 1982 AY’nın ilk şekline göre AYM’nin üyelik yapısını, TBMM’de sahip olduğu çoğunluğun siyasal eğilimleri doğrultusunda şekillendirme olanağına daha çok sahip olur hale getirilmiştir⁹⁹. AYM’nin oluşumunda cumhurbaşkanının yetkilerinin fazlalığı, 11. Cumhurbaşkanının mecliste uzlaşa sağlanmadan seçilmiş olması, 12. Cumhurbaşkanının da halk tarafından seçilecek olması nedeniyle eskiye göre çok daha fazla eleştiriye açıktır¹⁰⁰. Özellikle de Türkiye’de, Fransa’daki gibi birtakım toplumsal, siyasi ve yargısal fren-denge sistemlerinin tam olarak oturmamış oluşu ile Fransa’daki gibi “birlikte yaşama” (kohabitasyon) anlayışının da yerleşmediği gözetildiğinde¹⁰¹, cumhurbaşkanına AYM üyelerini belirleme yönünde bu kadar geniş yetki tanınmasının yol açabileceği olumsuzluklar ilerleyen dönemde çok daha artarak belirecektir.

Bu bağlamda, 2010 AY değişikliğinin 2007’deki cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesine yönelik değişiklikte birlikte yorumlamakta yarar vardır. Zira bu iki değişiklik birbirini tamamlayıcı niteliktedir ve 12. Cumhurbaşkanı’nın halk tarafından seçilecek olması, ayrıca AYM üyelerinin on dördünün cumhurbaşkanı tarafından belirleniyor oluşu, bundan sonraki anayasa değişikliğinin başkanlık rejimine geçiş yönünde yapılacağına işaret etmektedir¹⁰². Bu iki değişikliği, başkanlık rejimine geçişteki önemli kilometre taşlarından ikisi olarak yorumlamak mümkündür¹⁰³.

⁹⁷ AYM’nin 07.07.2010 gün ve 2010/49 E., 2010/87 K sayılı kararı ile iptal istemi reddedilmiştir.

⁹⁸ Aynı yönde Coşar, a.g.k, s.13, Kaboğlu, *Halk Neyi Oylayacak?*, s. 266

⁹⁹ Kaboğlu, *Halk Neyi Oylayacak*, s. 267

¹⁰⁰ Kanadoğlu, O., a.g.m, s.69

¹⁰¹ Yokuş, Sevtap; *Türkiye’de Yürütme Erkinde Değişen Dengeler*, Yetkin Yayınları, Ankara 2010, s. 167,168

¹⁰² Kaboğlu, *Halk Neyi Oylayacak*, s. 207

¹⁰³ Kaboğlu, *Halk Neyi Oylayacak*, s. 209

Başkanlık rejimine (geçilirse), bu durum Türkiye’deki anayasa yargısı için ciddi bir sıkıntı oluşturabilir. Zira, Türkiye’deki “yerleşmemiş” bu demokrasi kültürüne karşılık ABD’de¹⁰⁴ anayasallık denetimi yapan FYM’ye 9 üyenin tamamı başkanın önerisi ve Senato’nun onayıyla¹⁰⁵ hukuk eğitimi almış kişiler arasından atandığı halde¹⁰⁶, Başkan tarafından atanan üyelere Senato bazen onay vermediği gibi, Senato’nun onayladığı yargıçların da bazen “başkana rağmen” ve “başkanın aleyhine” karar verdiği görülmektedir¹⁰⁷.

Diğer yandan, AYM’nin “iktisat ve siyasal bilgiler” ile “üst kademe yöneticileri” ifadelerini Anayasa’ya aykırı bulmamış olması, mahkemeye hukuk kökenli olmayan üyelerin atanmasının önünü açacaktır. Bu durumun da mahkemenin çalışma düzenini olumsuz etkileyeceğini düşünmekteyiz¹⁰⁸.

Kanaatimizce, AYM’nin “karar verici” üyelerinin tamamının hukukçu olması gerekmektedir¹⁰⁹. Ancak, Mahkemenin görevi gereği siyasi ve mali sorunlarla ilgili kararlar verebileceği de düşünüldüğünde, hukukçu olmayan üyelerin yararının yadsınamayacağı da bir gerçektir¹¹⁰. Ne var ki bu nitelikteki üyelerin “karar verici” konumda olması

¹⁰⁴ Onar, *Tebliğ* (AYD 2004), s. 27.

¹⁰⁵ ABD’de parlamentonun bir kanadı olan Senato’nun Başkan’ın önerdiği isimleri çok sıkı araştırdığı ve üyelerin 1/4’ünü onaylamadığı düşünüldüğünde, Senato’nun bu yetkisinin sembolik olmadığı anlaşılabılır. (Arslan, *Tebliğ* (AYD 2004), s.69)

¹⁰⁶ Ayrıca üyeler 10 yılını veya 70 yaşını doldurdıkları zaman, dilerlerse, emekliliklerini isteyebilirler. (Dağ,a.g.t,s.45)

¹⁰⁷ ABD’de FYM üyeleri, iyi hal göstermeleri şartıyla “ömür boyu” görev yapmaktadır. İyi hal göstermeyen yargıçlar bir tür dokunulmazlık kaldırma kararı olan usulle görevden alınabilmektedirler (Dağ,a.g.t,s.44). Başkan Nixon Dönemi’nde 4 üyelik boşalmış; Nixon bu 4 üye yerine yeni üyeleri atama fırsatına sahip olmuştur. Ancak Watergate Skandalı’nda başkanın atadığı üyelerin de oyuyula ve oybirliği ile skandala ilişkin bant kayıtlarının Nixon tarafından skandalı soruşturan komisyona verilmesi gerektiğine hükmedilmiştir. (Onar, *Tebliğ* (AYD 2004), s.28; Arslan, *Tebliğ* (AYD 2004), s. 46)

¹⁰⁸ Uygulama, karşılaştırmalı hukuktaki uygulamaya büyük oranda aykırıdır. (Karşılaştırmalı hukuka ilişkin bilgi için bkz 2. Bölüm 2. Kısım)

¹⁰⁹ Tanör/Yüzbaşıoğlu ise, görüşümüzden biraz daha farklı düşünmekte ve üyelerin, karar verici konumda olsun ya da olmasın tamamının hukukçu olması gerektiğini şöyle vurgulamaktadır: “Ancak, asıl işi, kanunların anayasaya uygunluğunun hukukilik denetimi gibi tamamen uzmanlığı gerektiren bir yargılama yapmak olan; üstelik, bunun yanında, Yüce Divan sıfayla ceza yargılaması yapmak ve siyasi parti kapatma davalarına bakmakla görevlendirilmiş bulunan AYM’nin, bu işlevlerini en iyi şekilde yerine getirebilmesi için, üyelerinin tamamının hukukçu olması gerekir.” (Tanör/Yüzbaşıoğlu,a.g.e,s.460)

¹¹⁰ Kuzu, üyelerin tamamının hukukçu olmasının doğru olmadığını savunmaktadır.

mahkemenin kararlarındaki hukukiliği ve saygınlığı olumsuz etkileyebilecektir. Hele ki söz konusu olan yüce divan yargılaması ise, değil hukukçu olmayan üyenin varlığı, hukukçu üyelerden ceza hukuku uzmanı olmayanların varlığı dahi adil yargılanma hakkının önünde ciddi bir engel oluşturacaktır. Bu durumda, yapılması gereken hukukçu olmayan üyelerin mahkemedeki görüşmelere katılıp, gerektiğinde yazılı olarak heyete görüşlerini sunması fakat müzakereler sırasında oy kullanma hakkına sahip olmamasıdır.

146. maddenin 5. fıkrasında AYM'ye üye seçilebilmek için 45 yaşın doldurulmuş olması; yükseköğretim kurumları öğretim üyelerinin profesör veya doçent olması, avukatların en az 20 yıl bilfiil mesleği yapmış olması, üst kademe yöneticilerinin yükseköğrenim görmüş ve kamu hizmetinde en az 20 yıl fiilen çalışmış olması, birinci sınıf hakim ve savcıların adaylık dahil 20 yıl çalışmış olmasının şart olduğu belirtilmiştir. Ayrıca, mahkeme üyelerinin kendi işleri dışında, üniversitelerde öğretim üyeliği dahil, başka herhangi bir resmi veya özel işle uğraşamayacakları da vurgulanmıştır¹¹¹.

Son olarak, 146. maddede AYM üyeleri arasından gizli oyla ve üye tamsayısının salt çoğunluğu ile dört yıl için bir başkan ve iki başkanvekili seçileceği, süresi bitenlerin yeniden seçilebileceği belirtilmiştir.

(Kuzu, *Tebliğ (AYD 2004)*, s.55). Odyakmaz da AYM'nin sadece hukukçu üyelerden oluşmasını "sakıncalı" bulmaktadır. (Odyakmaz, a.g.m, s. 188). Atar'a göre, üyelerin tamamı hukukçu olmalıdır fakat mali davalar bakımından Sayıştay kontenjanından atanacak üyenin önemini de yadsımamak gerekir. (Atar, *Tebliğ, (AYD 2008)*, s.102). Öte yandan, belirtmemiz gerekir ki AYM'nin Kuruluş Kanunu'nda da tüm üyelerin hukuk kökenli olması gibi bir zorunluluk öngörül-müş değildir. İyimaya, üyelerin tamamının hukukçu olması gerektiği kanısındadır. (İyimaya, a.g.e, s.32)

¹¹¹ Kanaatimizce, AYM üyelerinin üniversitelerde ders verebilmesi ve bilimsel çalışmalarla uğraşmaları mahkemeye üye olmak yönünde adayları cesaretlendirecek ve mahkeme üyelerinin bilgileriyle deneyimlerini daha verimli kullanabilmesini sağlayacaktır. (aynı yönde Arslan, *Tebliğ (AYD 2004)*, s. 44; Ulaş, a.g.m,s.107,s.108; Kaboğlu, *Anayasa Yargısı*, s. 41). Bilimsel çalışmalar yönünden üyelere kısıtlama getirilmemesi gerektiği yönündeki görüş için bkz Aliefendioğlu, "*Yeni Anayasa Yargısı*", (AYD 1997), s. 242). İyimaya da üniversitelerde öğretim üyeliği görevinin sürdürülmesinin, AYM'nin akademik gelişmelere de ayak uydurabilmesi bakımından önemli olduğu görüşündedir. (İyimaya, a.g.e,s.33) Ayrıca karşılaştırmalı hukukta bazı ülkelerde bizdeki sistem benimsenmiş bazı ülkelerde üyelerin bilimsel çalışma yapmasına veya üniversitelerde ders vermesine izin verilmiştir. (Karşılaştırmalı hukuka ilişkin bilgi için bkz 2. Bölüm 2. Kısım)

146. maddenin ilk üç fıkrasına ilişkin iptal istemi AYM tarafından görüşülmüş ve mahkeme 07.07.2010 tarihinde 2010/49 E., 2010/87 K. sayılı kararıyla (RG: 01.08.2010 tarih ve 27659 mükerrer) oyçokluğu ile ve şu gerekçelerle reddedilmiştir¹¹²:

“Karşılaştırmalı hukuka ve ülkemizin tarihsel tecrübesine bakıldığında, temel hakların ve hukuk devletinin güvencesi olan anayasa mahkemelerinin yapıları, yetkileri, işleyişi, üye seçimi ve üyelerin niteliklerine ilişkin olarak çok farklı düzenlemelerin olduğu görülmektedir. 1961 Anayasası’nın 145. maddesinde Anayasa Mahkemesi’nin 15 üyesinden beşinin Türkiye Büyük Millet Meclisi (üç üye Millet Meclisi, iki üye Cumhuriyet Senatosu) tarafından seçilmesi öngörülmüştür. Karşılaştırmalı hukuka bakıldığında, anayasa mahkemesi üyelerinin bazı ülkelerde tamamının, bazı ülkelerde ise büyük çoğunluğunun parlamentolar tarafından seçildiği görülmektedir. Anayasa mahkemesi üyelerinin seçimine parlamentoların ya da diğer seçilmiş organların katılmasının bu kurumun demokratik meşruiyeti açısından büyük önem taşıdığı kabul edilmektedir.

Bu çerçevede anayasa mahkemesi üyelerinin hangi organlar tarafından ve hangi esaslara göre seçileceğinin belirlenmesi önemli ölçüde ülkenin tarihsel ve siyasal koşullarına göre kurucu iktidarın takdirinde olan bir durumdur. Bu düzenlemede öngörülen anayasa mahkemesinin üye yapısı, üyelerin geldiği kaynaklar ve üyelerin atanmasına ilişkin düzenlemeler tali kurucu iktidarın takdir yetkisi içinde kaldığından ve hukuk devleti ve kuvvetler ayrılığı ilkelerini anlamsızlaştıran ya da ortadan kaldıran değişiklikler olmadığından iptal isteminin reddi gerekir...”

Buna karşın AYM, 146. maddenin 4. fıkrasının birinci cümlesinde yer alan “.. bir üye ancak bir aday için oy kullanabilir...” ifadesiyle, ikinci cümlesinde yer alan “....de her baro başkanı ancak bir aday için oy kullanabilir ve...” ibarelerinin Anayasaya aykırı olduklarına oybirliği ile karar vermiş ve bu ifadeleri iptal etmiştir.

TBMM’de yapılacak olan seçimlere aday göstermek amacıyla Sayıştay’da yapılacak olan seçimlerde, Sayıştay Genel Kurulu tarafından yapılacak olan seçimlerde her Sayıştay üyesinin ancak bir aday için oy kullanabileceği kurala bağlamışsa da bu hüküm AYM tarafından iptal edilmiştir. Keza avukat kontenjanından yapılacak olan se-

¹¹² Gerekçe için bkz LHD, Yıl: 8, S: 23, Eylül 2010, s. 3341, 3342

çimlerde her bir baro başkanının ancak bir aday için oy hakkı olduğu yönündeki düzenlemeyi de AYM iptal etmiştir.

Her iki seçimde de en çok oyu alan 3 aday TBMM'ye önerilecek; TBMM bunlardan birini seçecektir. Buradaki seçimlerde her boş üyelik için ilk turda 2/3'lük nitelikli çoğunluk; ikinci turda salt çoğunluk aranacak; ikinci oylamada salt çoğunluk sağlanamazsa bu turda en çok oyu alan 2 aday için üçüncü tur oylama yapılacaktır; bu turda en çok oyu alan aday AYM'ye üye olarak seçilecektir.

Buna karşın Kanun'da Yargıtay, Danıştay, Askeri Yargıtay, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi ve Sayıştay Genel Kurulları ile baro başkanlarınınca AYM üyeliğine aday göstermek için yapılacak seçimlerde en fazla oy alan üç kişinin aday gösterilmiş sayılacağı; yapılan seçimlerin tek turlu yapılacağı ve her bir üyenin her boş üyelik için üç adaya oy kullanabileceği; oyları eşit olan adaylar arasında ise eşitlik bozulana kadar oylamanın yineleneyeceği belirtilmiştir. (Kanun md 7/3)

Kanaatimizce, bu maddedeki *"her bir üyenin her boş üyelik için üç adaya oy kullanabileceği"* şeklindeki ifade, 146. maddeyi görüşen AYM'nin 07.07.2010 gün ve 2010/49 E., 2010/87 K sayılı kararı ile iptal edilen madde metnindeki *"ancak bir aday için"* ifadesi ile çelişmektedir. Bir başka deyişle, AYM'nin 146. maddede iptal ettiği *"ancak bir aday için"* ifadesi, kanunkoyucu tarafından bu kez *"her bir üyenin her boş üyelik için üç adaya oy kullanabileceği"* şeklindeki ifade ile dolanılmış ve AYM'nin kararı yasal düzenleme ile etkisiz kılınmıştır. Yasal düzenlemedeki *"her bir üyenin her boş üyelik için üç adaya oy kullanabileceği"* şeklindeki ifade de bu nedenle anayasaya aykırıdır.

Öte yandan, Kanun md 7/3. c.son'da oyları eşit olan adaylar arasında ise eşitlik bozulana kadar seçimin sürdürüleceği şeklindeki düzenleme de yukarıda da belirttiğimiz üzere, adayı seçecek olan organın çalışmalarını da aksatacak niteliktedir. Bu nedenle, seçimin tek turlu olması yerine ikinci tura en çok oyu alan iki adayın katılması; ikinci turda ise oyların salt çoğunluğunu alan adayın AYM'ye üye seçilmek üzere cumhurbaşkanına önerilmesi daha doğru ve adil bir düzenleme olacaktır.

147. maddedeki değişiklikle AYM üyelerinin 12 yıl için ve bir defaya özgü olarak üyeliğe seçilebileceği; 65 yaşını doldurunca emekliye

ayrılacakları; bir üyenin hakimlik mesleğinden çıkarılmasını gerektiren bir suçtan hüküm giymesi durumunda üyeliğin kendiliğinden düşeceği; sağlık sorunları nedeniyle görevin yerine getirilemeyeceğinin anlaşılması durumunda ise üye tamsayısının salt çoğunluğunun kararıyla üyeliğin sonlandırılacağı düzenlenmiştir.

147. maddeyle, bir üyenin görev süresinin 12 yılla ve bir defayla sınırlandırılması doğru olmuştur¹¹³. Süre ne çok kısadır ne çok uzundur. Bu süreye göre, mahkeme içtihat istikrarını sağlayabilecek ve aynı üye yeniden seçilemeyeceğinden, ikinci görev dönemi bakımından bir siyasi beklenti içerisinde olmayacaktır. Bu yönüyle düzenlemenin hakim tarafsızlığını sağladığı söylenebilir. Diğer bir söyleyişle, bu değişiklik AYM üyelerine sağlanan yargıçlık teminatı ve güvencelerini etkileyen bir değişiklik değildir. Zira, genel güvenceler olan AY 138, 139 ve 140. maddelerdeki güvencelere 2010 değişikliği ile dokunulmamıştır. Ancak yine de üyelerin üçte birinin veya yarısının, karşılaştırmalı hukuktaki bazı uygulamaların aksine, 3 ya da 5 yıllık süreler dahilinde yenilenmiyor oluşu kanaatimizce önemli bir eksikliktir¹¹⁴.

148. ve 149. maddelerde ise AYM'nin diğer görevleri yanında bireysel başvuru ve yüce divan görevi ile buna ilişkin yeni yapılanması düzenlenmiştir. Hem inceleme konumuzla olan bağlantısı hem de değişikliklerin buna ilişkin oluşu nedeniyle, bu iki maddeyi sadece bireysel başvuru hakkı ile mahkemenin yüce divan görevi açısından inceleme gereği duyduk.

148. maddede, AYM'nin iptal davalarını göreceği belirtilmiştir. 2010 değişikliğinde, buna ilişkin bir düzenleme yer almadı; düzenleme aynen korunmuştur. Ancak 148. maddenin 3. fıkrasında bireylere AİHS bünyesinde teminat altına alınmış olan herhangi bir temel hak ve özgürlüğünün kamu gücü tarafından ihlal edildiği iddiasıyla AYM'ye başvurma hakkı tanınmıştır.

148. maddenin 6. ve 7. fıkrasında yüce divan sıfatı ve bu sıfatla mahkemenin kimleri yargılayacağı; 9. fıkrasında ise yüce divan kararlarına karşı nasıl bir kanun yoluna gidilebileceği konuları düzenlenmiştir.

¹¹³ "Sürekli üyelik modelinden vazgeçilmelidir. Sürekli üyelik, Anayasa Mahkemesi üyeliğini bir mesleğe dönüştürür." (İyimaya, a.g.e,s.34)

¹¹⁴ Aynı yönde Aliefendioğlu, *Tebliğ (AYD 2004)*, s. 33

149. madde, iptal davasında, bireysel başvuruların görüşülmesinde ve yüce divana başvurulması durumunda AYM'nin yapılanmasının nasıl oluşacağını düzenlemektedir. Buna göre, AYM iki bölüm ve genel kurul halinde çalışır. Bölümler, başkanvekili başkanlığında dört üyenin katılımıyla toplanır. Genel Kurul ise, mahkeme başkanının veya başkanın belirleyeceği başkanvekillerinin başkanlığında en az oniki üye ile toplanır. Bölümler ve Genel Kurul, kararlarını salt çoğunlukla alır. Bireysel başvuruların kabul edilebilirlik koşulları için komisyonlar oluşturulabilir.

Siyasi partilerin kapatılmasına ilişkin başvuruları, iptal ve itiraz davaları ile yüce divan sıfatıyla yürütülecek olan davaları Genel Kurul görür. Bireysel başvurular ise bölümler tarafından karara bağlanır.

Anayasa değişikliklerine ilişkin iptal istemi, siyasi partilerin kapatılmasına ya da hazine yardımından yoksun bırakılmasına ilişkin karar verilebilmesi, toplantıya katılanların 2/3'ünün karar vermesine bağlıdır. AYM, Yüce Divan sıfatıyla gördüğü işler dışındaki tüm işleri dosya üzerinden karara bağlar.

Ayrıca, belirtmek gerekir ki Yüce Divan kararlarına karşı AYM Genel Kuruluna yeniden inceleme başvurusu yapılabilir. Bu durumda, Genel Kurulun vereceği karar kesindir. (md 148/9, son)

Görüldüğü gibi, 17 üyeden oluşan¹¹⁵ yeni AYM 2 bölüm (daire) halinde çalışacaktır¹¹⁶. AYM'de artık çok tartışmalı olan “yedek üyelik” adıyla bir statü yer almayacak, tüm üyeler “*asıl üye*” olacaktır. Çok tartışılan yedek üyeliğin kaldırılması doğru bir uygulama olmuştur¹¹⁷.

¹¹⁵ Yüzbaşıoğlu, AYM'nin 17 üyeden oluşmasını, anayasa tasarılarında da öngörülen sayılara yakın bir sayı olduğu için, “*makul bir sayı*” olarak belirtmektedir. (Yüzbaşıoğlu, *Tebliğ* (AYD 2004), s. 20)

¹¹⁶ Mahkemenin iki daire halinde çalışması içtihat farklılığına yol açabilir. Bu durumda, sorunun Genel Kurul tarafından çözülmesi uygun olacaktır. Ancak bu da zaman kaybı anlamına gelir. Ayrıca, karşılaştırmalı hukukta Almanya ve İspanya dışında AYM'ler genellikle tek kurul şeklinde çalışmaktadır. (Paczolay, “*Venedik Komisyonu Raporu*”, (AYD 2004), s. 4). Türk AYM sisteminde ise daireler arasında doğabilecek olası içtihat aykırılıklarının nasıl çözüme ulaştırılacağı AY md 149'da belirtilmiş değildir.

¹¹⁷ “*Yedek-asıl üye ayrımıyla güdülen amaç ya da böyle bir ayrımın beklenen yararı, kararların sık sık değişmemesi, başka bir deyişle kararlarda istikrar sağlanmasıdır. Ancak yedek üyelerin yerlerini, Anayasa Mahkemesinde hiç çalışmamış olmalarına rağmen sırf asıl olarak seçilmeleri nedeniyle kurula öncelikle katılan üyelerin alması, kararlarda beklenen istikrarı gerçekleştirememiştir... Sonuç olarak Anayasa Mahkemesinde asıl-yedek üye ay-*

Zira yedek üyelik sistemi kendi içinde pek çok sakıncayı içermektedir¹¹⁸. Örneğin yedek üyelerin AYM üyeleriyle aynı haklara sahip olmalarına rağmen her toplantıya katılamıyor oluşları, kendilerine son ana kadar katılacakları toplantılardan ve içeriklerden haber verilmiyor oluşu, AYM'ye başkan seçilememeleri gibi nedenler yedek üyeliği pek çok yönden cazip kılmamakta, hiçbir kurum kendi üyelerinin yedek üye olarak atanmasını/seçilmesini istememekteydi¹¹⁹.

AYM'deki daireler sadece bireysel başvuruları karara bağlayacak; daha önemli ve asli görevler olan siyasi partilerin kapatılması, yüce divan, iptal başvuruları gibi başvurular Genel Kurul tarafından karara bağlanacaktır.

Durum böyle olunca, yapılan yeni düzenlemenin AYM'nin iş yükünü arttırmaktan başka bir işe yaramadığını söylemek mümkündür¹²⁰. Zira, dairelere sadece bireysel başvuru hakkının tanınmış olması, bunun dışındaki tüm işlerin Genel Kurula devredilmesi, işbölümünden ziyade işyükünü arttırmaya yönelik bir düzenlemedir. Oysa bunun yerine kanaatimizce, iki daireden birine bireysel başvuruların incelenmesi, diğerine iptal başvurularının değerlendirilmesi görevi verilmeliydi¹²¹. Bu kararlara karşı yapılacak olan itirazlar Genel Kurul tarafından karara bağlanabilirdi.

Ne var ki bu kaygı AYM Kuruluş Kanunu ile de giderilmiş değildir. Kanun'un 22. maddesinde, bireysel başvuruların bir başkandan oluşan 7 üyeli iki dairede karara bağlanacağı, bölümlerin bir başkanvekilinin başkanlığında 4 üye (toplam 5 üye) ile toplanacağı belirtil-

rımı yapılması doğru olmamıştır." (Aliefendioğlu, a.g.e, s. 218,219). Yedek üyeliğin kaldırılmasını Önen de önermiştir. (Önen, Turgut; *"Türk Anayasası ve Özellikle Adalet Reformu"*, *Yeni Türkiye Yargı Reformu Özel Sayısı*, Temmuz-Ağustos 1996, S:10, s.412)

¹¹⁸ Özay, *"Yeni Düzendeki AYM"*, s. 46. Geniş bilgi için bkz Aliefendioğlu, a.g.e, s. 218

¹¹⁹ Dayer, a.g.m, s. 17.

¹²⁰ Odyakmaz, AYM'ye bireysel başvuru hakkı tanınacaksa dahi bunun sadece AYM'nin görev alanına giren konularla sınırlandırılması gerektiğini savunmaktadır. Aksi halde AYM'nin bu iş yükünün altından kalkması çok zordur. (Odyakmaz, a.g.m, s. 194)

¹²¹ Kurnaz, bireysel başvuru hakkının tanınması durumunda, yapılacak onbinlerce başvurunun karara bağlanmasının zaman alacağını, bu nedenle başvuruların kabul edilebilirlik koşulları bakımından incelemek üzere ön komisyonlar oluşturulması gerektiğini savunmakta ve bu yöndeki değişikliğin AYM'nin kuruluş kanunu ile düzenlenmesi gerektiğini belirtmektedir. (Kurnaz, a.g.m,s.119)

miştir. Ancak buna karşın, Kanun'da AYM'nin bireysel başvuruları karara bağlama görevini belli bir daireye vermediği; iki daireden herhangi birinin bunu üstlenebileceği anlaşılmaktadır. Oysa, bireysel başvuru hakkının tanındığı Avrupa devletlerinde, AYM'nin bir daire-sinin sadece bireysel başvuruları karara bağlamakla görevlendirildiği; hatta bu nitelikteki başvuruları karara bağlayacak olan daire üyeler-i-nin insan hakları hukuku konusunda uzmanlığı olan hukukçulardan oluşturulduğu görülmektedir¹²².

Siyasi partilerin kapatılmasının ve partinin hazine yardımından yoksun bırakılmasının Genel Kurul'un kararına bırakılması doğru ol-muştur. Ancak, buna ilişkin kararlara karşı da gerek Yargıtay Cumhu-riyet Başsavcısı gerekse ilgili siyasi parti tarafından, yüce divan düzen-lemesinde olduğu gibi en azından *"yeniden başvuru hakkı"* tanınması daha doğru bir yaklaşım olabilirdi. AYM'nin iş yükünün azaltılması adına Siyasi Partilerin mali denetimi Sayıştay'a devredilebilirdi.

Ayrıca, AYM'nin Yüce Divan kararları dışındaki kararlarını-kural olarak-*"duruşma açılmadan"* görmesi de (AY değişik md-149/6) karşı-laştırmalı hukuktaki genel eğilimin aksini yansıtan bir uygulamadır¹²³. Ancak değişik md 149/6'da bireysel başvuruların duruşmalı olarak yapılması AYM'nin takdirine bırakılmıştır. Bunun yanı sıra siyasi par-tilerin kapatılmasına ilişkin davalarda da Yargıtay Cumhuriyet Baş-savcısı ve siyasi partinin genel başkanı/temsilcisi dinlenir. Fakat bu dinlemeyi duruşma olarak algılamamak gerekir.

Kanaatimizce, AYM'nin kural olarak dosya üzerinden çalışacak olması hak arama hürriyetine ve adil yargılanma ilkesine aykırıdır. Dolayısıyla, her türlü başvurunun (iptal başvuruları dahil) duruşmalı olarak görüşülmesinde yarar vardır. Özellikle de bir hak yoksunlu-ğuna yol açabilecek olan siyasi partilerin kapatılması/hazine yardı-mından yoksun bırakılması kararlarında duruşma açılarak yargılama yapılması zorunlu tutulmalıdır. Aynısının, bireysel başvurular bakı-mından da uygulanması gerektiğini düşünüyoruz.

¹²² Kaboğlu, *"Halk Neyi Oylayacak"*, s. 251

¹²³ Almanya, Avusturya, İtalya, İspanya, Portekiz ve Polonya'da duruşmalı inceleme kuralıdır. (Dağ.a.g.t.s.73)

Yüce Divan görevinin de bu şekilde oluşan ve kurulan bir AYM tarafından yürütülmesini doğru bulmadığımızı belirtmeliyiz¹²⁴. Zira, yüce divanda ceza ve ceza yargılaması hukuku kuralları uygulanır. Bu nedenle, bırakınız hukukçu olmayan bir üyenin yargılamaya katılmasını, ceza hukukçusu olmayan bir üyenin yargılamaya katılmasını dahi doğru bulmuyoruz. Yapılması gereken olarak da 1924 AY'nın 62 vd maddelerinde düzenlenen sisteme benzer bir sistem oluşturulmasını ve yüce divan görevinin sadece o olaya özgü çalışacak olan bir mahkemeye devredilmesini öneriyoruz. Yargıtay Ceza Genel Kurulu'na bu görevin verilmesi kanaatimizce doğru bir uygulama olacaktır¹²⁵. Bu karara karşı itiraz etmek isteyen sanığa Yargıtay CGK ve AYM'nin hukuk kökenli üyelerinden oluşan bir karma heyete temyiz başvurusu hakkı tanımak, AİHS'nin 6. maddesi kapsamında yer alan adil yargılanma hakkı ile ceza yargılamasında iki dereceli başvuru hakkının sağlanması¹²⁶ bakımından önem taşımaktadır. Mevcut düzenlemede yer alan (AY 148/9) "*yüce divan kararlarına karşı yeniden inceleme başvurusu yapılabilir.*" şeklindeki bir tür karar düzeltme yolu olan başvurunun sakıncaları da böylelikle giderilebilecektir¹²⁷.

Konumuzla bağlantılı olan diğer bir düzenleme de geçici 18. maddedir. Bu maddeyle, mevcut yedek üyelerin değişiklikten sonraki statüsü, TBMM'nin seçeceği üyelerde seçim usulünün nasıl uygulanaca-

¹²⁴ Özay, yüce divan için İtalyan sistemini önermektedir. (Özay, "*Yeni Bir Düzendeki AYM*", s. 47). İtalyan yüce divan sistemine aşağıda değinilmiştir. (Bkz 2.bölüm,2. başlık). Aliefendioğlu ise yüce divanın AYM Genel Kurulu tarafından oluşturulmasını, özellikle ceza hukuku alanında, yönetsel yargıda ve Sayıştay'da çalışan ya da ceza hukuku avukatlığı yapan üyelerin ağırlıklı çoğunluğu sağlanacak biçimde seçilen bir başkan ve altı üyeden oluşmasını, kararlarına karşı Genel Kurula temyiz ve itiraz yolunun açılmasını; aynı heyetin siyasi parti kapatma davalarında da görevli olmasını ve tüm işlerini duruşmalı olarak, herkese açık biçimde görmesini önermekte; AYM başkanının dilerse divana da başkanlık edebilmesinin olanaklı olması gerektiğini savunarak, bu durumda divanın başkan ve altı üyeden oluşmasını önermektedir. (Aliefendioğlu, Yılmaz; "*Anayasa ve Yargı*", *Yeni Türkiye Yargı Reformu Özel Sayısı*, Temmuz-Ağustos 1996, S:10, s.398)

¹²⁵ Odyakmaz, Yüce Divan görevinin AYM ve Yargıtay Ceza Daireleri üyelerinden oluşturulacak karma bir heyete verilmesini, temyiz incelemesinin de bu karma heyete yaptırılmasını savunmaktadır. (Odyakmaz, a.g.m, s.193). ATAR da benzeri bir görüş öne sürmektedir. (Atar, a.g.m, s. 115)

¹²⁶ İki dereceli başvuru hakkının tanınması gerektiği yönündeki görüş için ayrıca bkz Kurnaz, a.g.m.s.113

¹²⁷ TÜRK de yeniden başvuru hakkının doğru olmadığı görüşündedir. (Türk, *Tebliğ* (AYD 2004), s.62)

ğı, bireysel başvuru hakkına ilişkin düzenlemenin ne zamana kadar ve nasıl yapılacağı konuları hükme bağlanmıştır.

Buna göre, anayasa değişikliğinin yürürlüğe girdiği tarihte mahkemenin mevcut yedek üyeleri asıl üye sıfatını alacaktır. Ayrıca, TBMM'nin yapacağı seçim de kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren 30 gün içerisinde yapılacaktır.

Konumuzla asıl bağlantılı olan düzenleme, geçici md 18/6'dır. Buna göre, AYM'de halen belli görevlere seçilmiş olanların bu sıfatları seçilmiş oldukları sürenin sonuna kadar devam edecektir. Bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihte üye olan kişiler yaş haddine kadar görevlerine devam edeceklerdir.

Bu düzenlemeyle, anayasa değişikliği yürürlüğe girmeden önce seçilmiş olan tüm üyeler 12 yılını doldursalar dahi 65 yaşını doldurmadıkça emekliye sevk edilemeyeceklerdir. Özellikle son seçilen üyelerden biri olan bir raportörün önce denizcilik müsteşarlığına atanıp orada 1 yıl tutulduktan sonra cumhurbaşkanı tarafından *"üst düzey yönetici"* sıfatıyla AYM'ye seçildiği ve üyenin seçildiği tarihte 40 yaşında olduğu da düşünülecek olursa; bu üyenin 25 yıl görevde kalmasının mümkün olduğu söylenebilir¹²⁸. Bunun da mahkemenin yapısını olumsuz yönde etkileyeceğini ve alınacak kararlarda bu nitelikteki üyelerin çağın gelişmelerine ayak uyduramayacağı da üzerinde ciddi anlamda düşünülmesi gereken önemli bir sakınca olarak belirmektedir. Ayrıca, bir yandan değişiklikle AYM'nin toplumsal gelişmelere ayak uydurması amacıyla üyelerin görev süresinin 12 yıllla sınırlandırılması, buna karşın mevcut üyelerin görev süresinin, geçici maddeyle 65 yaşını doldurana kadar sürecek olması da ciddi anlamda bir çelişkidir¹²⁹.

¹²⁸ Nitekim bu düzenleme kötüye kullanılmış ve 2010 değişikliği öncesinde bir AYM raportörü bir aylığına Denizcilik Müsteşar Yardımcısı olarak görevlendirilerek, *"üst düzey kamu görevlisi"* payesiyle AYM üyeliğine atanmıştır. (Kaboğlu, *Halk Neyi Oylayacak?*, s.198, s.276). Böylece, bu üyenin 65 yaşını doldurana kadar görevinde kalması da sağlanmıştır. Bu nedenle, bu hükümlerin *"kalıcılık"* görevi üstlendiği söylenebilir. (Kaboğlu, aynı eser, s. 276)

¹²⁹ *"Gerçekten, eğer AYM üyelerinin görev süresini 12 yıl ile sınırlamanın amacı, anayasal yargıyı toplumsal gelişmelere açmak ise, o zaman geçiş döneminde "üyelik değişiminin dondurulması", siyasal amaçtan başka bir amaçla açıklanabilir mi?"* (Kaboğlu, *Halk Neyi Oylayacak?*, s.276)

2010 anayasa değişikliği ile AYM'nin yapısı, anayasa değişikliğinin yapıldığı süreçte anayasa koyucu tarafından iddia edilenin aksine, Avrupa'nın pek çok AYM'nin yapılanmasının, hatta 1982 AY'nın ik düzenlenmesinin dahi gerisinde kalmıştır¹³⁰. Karşılaştırmalı hukuktaki bazı örneklerin incelenmesi, 2010 AY değişikliğinin Türk AYM'nin yapılanmasına olan getirisinin ve götürüsünün ne boyutta olduğu yönünde fikir verebilecektir.

2) Karşılaştırmalı Hukukta Anayasa Mahkemelerinin Yapılanması

Alman Federal AYM¹³¹ 16 asıl üyeden oluşur; 2 daire şeklinde çalışır¹³² ve dairelerin her biri 8'er üyeden kurulur¹³³. Bu nedenle, Alman AYM'ye "ikiz mahkemeler" adı da verilmektedir. Dairelerden hiçbir diğ erinin kararını denetleyemez ve gördüğü iş i yeniden göremez. Ancak bir dairenin diğ erinin görüşünden ayrılması gerekiyorsa, konunun mutlaka genel kurula taşınması gerekmektedir. Daireler arasındaki iş bölümünün nasıl olacağı mahkemenin kuruluş yasası ile düzenlenmiştir.

Konumuz bakımından ilgi çekici olan nokta, Almanya'da mahkemenin tamamen parlamento tarafından seçilmiş olmasına rağmen bu seçimin hiçbir biçimde siyasi etkilere maruz kalmadan yapılması, seçim yönteminin tamamen nesnel ölçütlere dayanıyor oluşudur. Mahkemenin üyeleri Federal Meclis (Bundestag) ve Federal Konsey (Eyaletler Meclisi: Bundesrat) tarafından seçilen bir seçmenler kurulu tarafından seçilir. Bu sistemde, her iki meclis her daire için 4'er üye seçer¹³⁴. Diğ er üyeler ise, Federal Konsey tarafından doğrudan seçilir; Federal meclis ise kalan 4 üyeyi 12 üyeden oluşan seçici kurula, nisbi temsil esasıyla, dolaylı olarak seçtirtir¹³⁵. Federal Meclisin üye seçimine

¹³⁰ Kaboğlu, *Halk Neyi Oylayacak?*, s.200

¹³¹ Hassemer, Winfried; "Anayasa Mahkemelerinde Yapılanma (Almanya Raporu)", AYD Yıl 2004, S: 21, s. 27

¹³² Ziedler, Wolfgang; "Federal Almanya Anayasa Mahkemesi", AYD Yıl 1987, S:4, s. 37

¹³³ Düzenlemenin ilk şeklinde AYM 12'şer üyeden oluşan 2 daire şeklinde (24 üye) öngörölmüştü. Ancak daha sonra, mahkeme üzerindeki siyasal etkilerin azaltılması ve üyelerin bağımsızlığının daha etkin şekilde sağlanması amacıyla yapılanma 8'er üyeden oluşan 2 daire biçiminde düzenlenmiştir. (toplam 16 üye). (Gören,a.g.m, s. 140)

¹³⁴ Hassemer, a.g.m, s.28

¹³⁵ Kanadoğlu, Korkut; "Alman Federal Anayasa Mahkemesi", 2010 Anayasa Değişiklikleri Çerçevesinde Yargı Bağımsızlığı, Türk Ceza Hukuku Derneği Yayınları, (Editörler: ÖZTÜRK, Bahri/ İLKİZ, Fikret/ KOCASAKAL, Ümit), İstanbul 2010,s.60

doğrudan bir etkisi yoktur. Yargıçların görev süreleri 12 yılla sınırlıdır. Bir seçilen yargıç yeniden seçilemez. Görevde alt yaş sınır 40, üst yaş sınırı 68'dir¹³⁶. Ayrıca, üyelerin tamamı hukukçu olmak zorundadır.

Görev süresi sona eren yargıç, yeni yargıcın seçilip cumhurbaşkanı tarafından onaylanmasına kadar görevini sürdürür. Federal Meclis'te 3/4'lük, Federal Konsey'de 2/3'lük nitelikli çoğunluğun sağlanması zorunluluktur ve bu da mutlaka uzlaşmayı getirmektedir¹³⁷. Her dairede, daha önce yüksek yargı organlarında görev yapmış olan en az üç yargıcın bulunması şarttır¹³⁸.

Almanya'da böylece, milletvekillerinin ve bakanların AYM'nin oluşumuna etki etmesinin de önünde geçilir¹³⁹. Ayrıca, Alman AYM hiçbir hizmet denetimine bağlı değildir; hiçbir bakanlığa tabi değildir; bağımsız bütçesi bulunmaktadır ve personeli özlük hakları bakımından özerktir. Yargıçları da kamu idaresi üyesi olmayıp özel anayasal teminatlarla donatılmıştır¹⁴⁰. Hatta AYM üyelerinin tarafsızlığının ve yargı bağımsızlığının tam olarak sağlanması için Almanya'da AYM ülkenin başkentine değil Karlsruhe'de kurulmuştur¹⁴¹.

İspanya'da AYM 12 üyeden oluşur. Bunlardan 8 üyeyi Senato ve Meclis 3/5 nitelikli çoğunlukla¹⁴² ortaklaşa seçmekte; bu üyeler İspanya Kralı tarafından atanmaktadır¹⁴³. Bu adaylar arasından, senato'nun belirlediği 4 üye özerk bölge yönetimleri tarafından gösterilen adaylar esas alınarak yapılan seçimle belirlenir¹⁴⁴. Kalan 4 üyeden ikisini hükümet; ikisini Yüksek Yargı Kurulu teklif eder ve kral atar. İspanya'da kralın atama yetkisi tamamen semboliktir¹⁴⁵ adaylar başka yollardan belirlenmektedir. Kral, belirlenen bu adayları değiştiremez veya veto edemez¹⁴⁶.

¹³⁶ Kanadoğlu, "Alman Federal Anayasa Mahkemesi", s.61

¹³⁷ Gören, a.g.m, s. 141. Bu oran en başta salt çoğunlukta (aynı eser, s.141)

¹³⁸ Ulaş, a.g.m, s.97

¹³⁹ Schefold/Yazman, a.g.m, s. 117

¹⁴⁰ Schefold/Yazman, a.g.m, s. 117

¹⁴¹ Gören, a.g.m, s. 143

¹⁴² Kaboğlu, *Anayasa Yargısı*, s. 30

¹⁴³ Özbudun, *Tebliğ*, s. 59 (Ancak kralın bu ataması tamamen sembolik niteliktedir)

¹⁴⁴ Daragenli Evik, Vesile Sonay/ Erman, R. Barış; "İspanyol Anayasa Mahkemesi", 2010 Anayasa Değişiklikleri Çerçevesinde Yargı Bağımsızlığı, Türk Ceza Hukuku Derneği Yayınları, (Editörler: Öztürk, Bahri/ İlkiz, Fikret/ Kocasakal, Ümit), İstanbul 2010, s. 67

¹⁴⁵ Kaboğlu, *Anayasa Yargısı*, s. 30

¹⁴⁶ Daragenli/ Erman, a.g.m, s. 67

İspanyol AYM de Alman AYM gibi iki daire bir genel kurul halinde örgütlenmiştir¹⁴⁷. Mahkeme başkanı birinci; yardımcısı ise ikinci dairenin doğal başkanı olarak kabul edilir. Her daire başkan dahil 6'şar üyeden oluşur. Dairelerde, kural olarak kabul edilebilirlik kararları ile usule aykırılık iddiaları incelenmektedir. İlke kararı alınması gereken durumlar veya içtihat aykırılıkları genel kurul tarafından karara bağlanır¹⁴⁸.

İspanyol AYM üyeleri en az 15 yıl kıdemi bulunan hakimler, savcılar, üniversite öğretim üyeleri, kamu görevlileri, avukatlar ve hukukçular arasından 9 yıllık süre için atanırlar ve her üç yılda bir üyelerin üçte biri yenilenir. Üç yıldan fazla görev yapmış olan bir üyenin görev süresi sonunda yeniden üye olarak atanabilmesi mümkün değildir. Ayrıca, hukukçu olmayanların AYM'ye üye seçilmesi olanaksızdır. AYM üyeleri, kendi işleri dışında bir başka işle uğraşamaz; ancak öğretim üyeliği veya bilimsel ve akademik çalışmalar yapmak üyelikle bağdaşmaktadır. Üyeler, milletvekillerine tanınan dokunulmazlık ve sorumsuzluktan yararlanır. Üyelik, istifa, temyiz kudretinin kaybı, hukuk mesleğini yürütmeye ilişkin yeterliliklerin yitirilmesi, kasıtlı bir suç veya kasten işlenen haksız fiil nedeniyle sona ermektedir¹⁴⁹.

İtalyan AYM¹⁵⁰ 15 üyeden oluşur; üyelerden 5'ini parlamento doğrudan seçer; diğer 5'ini cumhurbaşkanı atar¹⁵¹; kalan 5'ini de yüksek yargı (Yargıtay, Danıştay, Sayıştay genel kurulları) belirler¹⁵². Parla-mentonun seçeceği 5 üye "*Lottizzazione*" adı verilen bir tür hakem kurulu tarafından, anayasada yer almadığı halde, bir tür "*centilmenlik anlaşması*" şeklinde belirlenen bir uygulamayla seçilmektedir¹⁵³. Örneğin 1994'e kadarki parti yapılanması içinde 5 üyeden 2'sini hristiyan demokratlara, 1'er tanesini de komünistler, sosyal demokratlar ve libe-

¹⁴⁷ Yüzbaşıoğlu, *Tebliğ*, (AYD 2004), s. 20

¹⁴⁸ Daragenli/ Erman, a.g.m, s. 68

¹⁴⁹ Daragenli/ Erman, a.g.m, s. 67,68

¹⁵⁰ Özay, İl Han; "*Yargının Sorunlarına Yaklaşımında Bir Örnek Olarak Geçmiş ve Geleceğiyle İtalyan Anayasa Mahkemesi*", AYD Yıl 1989, S: 6, s. 216, dn 5

¹⁵¹ Cumhurbaşkanı, seçeceği 5 üye için ABD'de Başkanın Yüksek Mahkemeye üye seçiminde Senato'nun önerisine bağlı kalma zorunluluğu olmadığı örneğindeki gibi parlamentonun veya başka bir mercinin önerisiyle bağlı değildir. Dilediği üneyi, anayasal koşullara uyması kaydıyla, AYM üyesi olarak atayabilir.(Özay; *Tebliğ* (AYD 1996), s. 35)

¹⁵² Kubalı, a.g.e, s. 193.Kaboğlu, *Anayasa Yargısı*, s.30

¹⁵³ Onar, *Tebliğ* (AYD 2004), s. 27

raller arasında eşit olarak paylaşıyordu. Böylece “ben güçlüyüm; kimi istersem seçerim!” anlayışının da önüne geçiliyordu.

Anayasanın ilk şeklinde üyelerin görev süresi 12 yıl olarak belirlenmiş; fakat sonradan yapılan değişiklikle görev süresi 9 yıla indirilmiştir¹⁵⁴. Mahkemeye üye seçilmek için belli bir yaş sınırı yoktur. Bu da emekli yargıçların da AYM üyesi olabildesini mümkün kıldığı gibi, yaşı kaç olursa olsun hukuki yeteneği üstün olan kişilerden de yararlanmaya olanak tanır¹⁵⁵. Ancak üye seçilebilmek için 20 yıllık mesleki deneyim aranmaktadır¹⁵⁶. Üyelerin tümünün hukuk mezunu olması gerekir¹⁵⁷. Ayrıca, üniversite öğretim üyesiyken AYM’ye seçilen üyelerin, yaşı kaç olursa olsun görev süreleri sonunda istedikleri takdirde eski görevlerine dönebileceklerine ilişkin düzenleme de öğretim üyelerinin AYM’ye üyeliklerini özendirici bir etkiye sahiptir. Üyelerin, parlamenterlere tanınan dokunulmazlık ve sorumsuzluktan da yararlanma hakkı olduğunu da belirtmemiz gerekmektedir.

İtalya’da AYM aynı zamanda yüce divan görevi de üstlenmektedir. Fakat böyle bir durumda, özellikle cumhurbaşkanı yargılanacaksa, halihazırdaki 15 üyenin yanına kurayla ceza hukukçusu olan 16 kişilik bir jüri heyeti seçilir ve mahkeme 31 kişiyle yargılama işlevini yerine getirir¹⁵⁸. Bu seçimde parlamento üçte iki çoğunluk kararıyla, bu çoğunluk sağlanamadığında sonraki üçüncü oturumda beşte üçlük çoğunluk kararıyla senatör seçilme yeterliliğine sahip vatandaşlar arasından seçim yapar¹⁵⁹.

KKTC’de¹⁶⁰ anayasa yargısı görevini KKTC Yüksek Mahkemesi yürütmektedir. Mahkeme, bir başkan ve 7 üyeden oluşmaktadır. Baş-

¹⁵⁴ Özay, “İtalyan AYM”, s. 218

¹⁵⁵ Özay, “İtalyan AYM”, s. 218

¹⁵⁶ Daragenli Evik, Vesile Sonay; “İtalyan Anayasa Mahkemesi”, 2010 Anayasa Değişiklikleri Çerçevesinde Yargı Bağımsızlığı, Türk Ceza Hukuku Derneği Yayınları, (Editörler: Öztürk, Bahri/ İlkiz, Fikret/ Kocasakal, Ümit), İstanbul 2010, s. 71, 72

¹⁵⁷ Ancak bunu sakıncalı bulan İtalyan Anayasa koyucu, mahkemeyi 15’er üyeden oluşan 3 daire şeklinde örgütlemeyi ve iktisat, siyasal bilimler alanlarından gelen üyelerden de bu dairelerde yararlanmayı düşünmektedir. (Özay, “İtalyan AYM”, s. 228, özellikle dn 47 ve s.229 ayrıca bkz Özay; Tebliğ (AYD 1996), s. 33)

¹⁵⁸ Özay, “Yeni Bir Düzenle AYM” (AYD 1995), s.47

¹⁵⁹ Daragenli, a.g.m, s. 72

¹⁶⁰ Özkök, Mustafa; “Türki Cumhuriyetler, Komşular ve Anayasal Sorunlar Paneli” konulu panelde sunduğu tebliğ, AYD, Yıl 2006, S: 23, s. 25

kan ve 5 üye asıl; son atanan 2 üye ise yedek üyedir. Yüksek Mahkeme hem AYM, hem yüce divan hem de Danıştay ve Yargıtay olarak görev yürütür. Mahkeme başkan ve 4 üye ile toplandığında AYM ve yüce divan sıfatıyla çalışır¹⁶¹. KKTC’de yargıçlar anayasal güvence ile görev yapmaktadır ve yüksek yargıçlar 65; diğer yargıçlar 60 yaşını doldurmadıkça emekliye sevk edilemezler¹⁶².

KKTC kurulmadan önce¹⁶³ Kıbrıs’ta 1960 yılında AYM mevcuttu ve bu AYM bir başkan ve iki üye olmak üzere toplam 3 yargıçtan oluşmaktaydı. Başkanın, Türkiye, Yunanistan, İngiltere ve Kıbrıs vatandaşı olmayan üçüncü bir ülke vatandaşı olma zorunluluğu vardı. Ayrıca bu mahkemenin yargıçlarını cumhurbaşkanı ve cumhurbaşkanı yardımcısı ortaklaşa atarlardı¹⁶⁴. Yargıçlar hukuk fakültesi mezunu olmak zorunda olup, 65 yaşını dolduruncaya kadar görevde kalırlar ve bu yaştan önce, hakimlik mesleğiyle bağdaşmayan bir neden dışında, görevden azledilemezlerdi. Kıbrıs AYM yargıçlarının parlamenterlere tanınan dokunulmazlıktan yararlanma hakkı da vardı¹⁶⁵.

Tacikistan’da¹⁶⁶ AYM 1995’te kurularak faaliyete başlamıştır. Mahkeme, 7 üyeden oluşmaktadır. (AY md 89). Bunlardan birisi başkan, diğeri başkan yardımcısıdır. Diğer 5 yargıç ise üyedir. Üyelerden birinin Dağlık Badashan Özerk Bölgesi’nden seçilmesi şarttır. Mahkemede yedek üyelik yoktur. Üye seçilecek olan kişinin 30 yaşından küçük; 60 yaşından büyük olmaması gerekir. Adayın mutlaka hukuk fakültesi mezunu olması ve en az 10 yıllık mesleki deneyime sahip olması şarttır. Üyelerin görev süresi 10 yıldır ve tekrar seçilebilmeleri mümkündür.

Yargıçların atanmaları ve görevden alınmaları adalet bakanının önerisiyle devlet başkanının onayıyla gerçekleşir. Fakat yargıçlar görevlerinde bağımsızdır; bunu sağlamak için de hiçbir siyasi partiye üye olamayacakları, görev sürelerinden önce azledilemeyecekleri,

¹⁶¹ Dayıoğlu, Salih S.; “KKTC Anayasasında Yargının Yeri ve Anayasa Yargısı”, AYD Yıl 1992, S:9, s. 377

¹⁶² Özkök, Tebliğ, s. 28

¹⁶³ Özkök, Tebliğ, s. 25

¹⁶⁴ 1960 Tarihli Kıbrıs Anayasası md 133-İngilizce metin- (<http://confinder.richmond.edu/admin/docs/cyprus.pdf>) (Erişim Tarihi: 01.11.2010)

¹⁶⁵ 1960 Tarihli Kıbrıs Anayasası md 133-İngilizce metin- (<http://confinder.richmond.edu/admin/docs/cyprus.pdf>) (Erişim Tarihi: 01.11.2010)

¹⁶⁶ Malakhovich, Zarif Aliev; “Türki Cumhuriyetler, Komşular ve Anayasal Sorunlar Paneli” konulu panelde sunduğu tebliğ, AYD, Yıl 2006, S: 23, s. 19, 20

parlamentarlere tanınan dokunulmazlıklardan yararlanacakları, kişi güvenliğine (ağır cezayı gerektiren suçüstü halleri dışında) sahip oldukları Anayasal düzenlemelerle garantiye alınmıştır¹⁶⁷.

Macaristan'da¹⁶⁸ 1989 AY değişikliği ile kurulan ve 1990'da faaliyete geçen AYM 11 üyeden oluşmaktadır. Üyelerin tümü asıl üyedir. Üyelerin tamamını parlamento 2/3'lük nitelikli çoğunlukla seçmektedir¹⁶⁹. Yargıçlar, 9 yıllığına ve bir kereye özgü seçilmektedir. Adaylar, birer adet siyasi parti temsilcileri ve bağımsız milletvekillerinden oluşan bir öneri kurulu¹⁷⁰ (komisyon) tarafından belirlenerek millet meclisinin onayına sunulur ve millet meclisi hukuk komisyonunun görüşü alınarak yapılan oylama sonucunda seçilir¹⁷¹. Üyeler kendi aralarından 3 yıllığına bir başkan ve bir başkan yardımcısı seçerler; bunların yeniden seçilmesi mümkündür.

Üye belirlenmesi sürecinde komisyonun adayları dinlemesi zorunludur¹⁷². Ayrıca, komisyonun önerdiği adaylar üzerinde parlameto tarafından 2/3'lük uzlaşa sağlanamazsa, komisyon 15 gün içerisinde yeni adaylar belirleyip parlamentoya sunar¹⁷³.

Macaristan'da Mahkemeye üye seçilebilmek için 45 yaşın doldurulmuş olması; hukuk fakültesi mezunu olunması gerekmektedir¹⁷⁴. Ancak üniversite profesörleri ile siyasi ve hukuki bilimler alanında doktora derecesine sahip olanların da 20 yıllık uygulama deneyimi olması kaydıyla mahkemeye üye seçilebilmeleri mümkündür. Parti üyeliği veya siyasi faaliyetler üyelikle bağdaşmaz. Mahkeme üyeliği, başka nedenler yanında istifa, görevi yerine getirememesi veya meslekten çıkarılma durumunda sona erer. Son iki durumda, konuyu AYM karara bağlar.

¹⁶⁷ <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/untc/unpan003670.htm> (Erişim Tarihi: 29.10.2010) (Tacikistan AY md 87-91-İngilizce Metin)

¹⁶⁸ Erdoğan, a.g.m, s. 5,

¹⁶⁹ Kaboğlu, *Anayasa Yargısı*, s. 28

¹⁷⁰ Bu öneri kurulu da "eşit temsil esası" gözetilerek kurulur. Yani, kuruldaki her siyasi parti güçleriyle orantılı olarak değil de her parti tarafından eşit sayıda temsilci belirlenmesi yoluyla oluşturulur. (Onar, *Tebliğ (AYD 2004)*, s. 72. Ayrıca bkz Kaboğlu, *Anayasa Yargısı*, s. 28

¹⁷¹ Tunç, a.g.m, s. 292

¹⁷² Ulaş, a.g.m, s. 97

¹⁷³ Ulaş, a.g.m, s. 97

¹⁷⁴ Kaboğlu, *Anayasa Yargısı*, s. 37

Macaristan'da AYM yargıcı bakanların ve milletvekillerinin sahip oldukları ayrıcalıklara ve özlük haklarına sahiptir. Suçüstü hali dışında, mahkeme kararı olmaksızın hiçbir üye gözaltına alınamaz ve tutuklanamaz¹⁷⁵. Yine mahkeme üyeleri, yargılamalar ve davalar sırasında öne sürdükleri görüş ve kararlarından ötürü yargılanamazlar ve haklarında soruşturma açılmaz. Ayrıca mahkeme üyeleri herhangi bir siyasi partiye üye olamazlar, gelir getirici başka herhangi bir işte görev alamazlar, politik demeç veremezler. Üyeler 70 yaşından önce emekliye sevk edilemezler. Üyeliğe engel bir durumun ortaya çıkması durumunda, mahkeme üye tamsayısının salt çoğunluğunun kararı ile üyelik sonlandırılır. Macaristan AYM de Alman AYM'ye benzer şekilde, yargı bağımsızlığının sağlanması düşüncesiyle, ülkenin başkentinde değil, Esztergom Şehri'nde çalışmalarını yürütmektedir¹⁷⁶.

Macaristan AYM genel kurul halinde veya üç kişilik kurullar halinde çalışır¹⁷⁷. Üç yargıçlı kurullar, anayasa şikayeti dahil olmak üzere, nispeten daha az öneme sahip olan konular üzerinde çalışır. Üyelerden üçünün de toplantıda hazır bulunması şarttır. Kararlar, her durumda çoğunlukla alınır. Genel kurulun toplanabilmesi başkan veya başkan yardımcısı dahil 8 kişinin toplantıya katılmasına bağlıdır.

Polonya'da¹⁷⁸ AYM ilk kez 1985'te kurulmuştur ve bu AYM Sovyet Rusya Dönemi'nde kurulmuş olan ilk AYM'dir. Bu AYM 1997'ye kadar görev yapmıştır. Yeni AYM ise 1997'de kurularak faaliyete geçmiştir. Bu AYM 12 üyeden oluşur ve tamamını parlamento seçer. Seçimlerde, ilk turda 2/3'lük; ikinci turda ise salt çoğunluk aranır. Üyelerin görev süresi 8 yıldır ve üyelerin yarısı 4 yılda bir yenilenir. Mahkemede yedek üyelik yoktur.

1991'de kurulan Bulgaristan AYM¹⁷⁹ 12 asıl üyeden oluşur. Bunların 1/3'ünü parlamento doğrudan seçer; 1/3'ü Cumhurbaşkanı tarafından atanır; 1/3'ü ise Danıştay ve Yargıtay ortak kurulları tarafından doğrudan seçilir¹⁸⁰. Yargıçlar bir kereye mahsus olmak üzere ve 9 yıllık

¹⁷⁵ Tunç, a.g.m, s. 296

¹⁷⁶ Ulaş, a.g.m, s. 110

¹⁷⁷ Tunç, a.g.m, s. 290

¹⁷⁸ Erdoğan, a.g.m, s. 10

¹⁷⁹ Beronov, Nedelcho; "Türki Cumhuriyetler, Komşular ve Anayasal Sorunlar Paneli" konulu panelde sunduğu tebliğ, AYD, Yıl 2006, S: 23, s. 35

¹⁸⁰ (<http://www.government.bg/cgi-bin/e-cms/vis/vis.pl?s=001&p=0159&n=>

ğına göreve seçilirler. Mahkemenin 4 üyesi her üç yılda bir dönüşümlü olarak yenilenir. Üyelerin hakimlik niteliklerine sahip olan ve 15 yıl fiilen hizmette bulunan avukatlar arasından da seçilmesi mümkündür¹⁸¹. Üyeler kendi arasından ve gizli oyla, üç yıl için görev yapmak üzere bir başkan seçerler¹⁸². Ayrıca, üyelerin herhangi bir siyasi partiyle, kamu göreviyle, bir ticari şirketin yönetimiyle bağlantısının olmaması gerekmektedir¹⁸³. Üyeler, ücretli veya ücretsiz olarak bu tür bir oluşumda yer alamayacakları gibi, başka herhangi bir işte de çalışamazlar. Diğer yandan, üyelerin yargıçlık teminatı yanı sıra parlamenterlere tanınan dokunulmazlıktan da yararlanma hakkı vardır¹⁸⁴.

Portekiz’de¹⁸⁵ AYM 13 asıl üyeden oluşmaktadır. Bu üyelerden onu Portekiz Parlamentosu tarafından 2/3 nitelikli çoğunlukla seçilirler¹⁸⁶. Geriye kalan 3 üyeyi ise seçilen bu 10 üye “*kooptasyon yoluyla*” belirler¹⁸⁷. AYM üyelerinin görev süresi 6 yıldır. Başkan ve başkan yardımcısı ise 2 yıllık süre için, AYM üyeleri tarafından ve üyeler arasından seçilir. Başkanlığa ve başkan yardımcılığına yeniden seçilmek mümkündür. Portekiz AYM 6’şar üyeli iki daire şeklinde çalışır ve başkan her iki daireye de başkanlık eder¹⁸⁸.

Portekiz AYM’ye parlamento tarafından seçilen 3 üye ile, AYM üyeleri tarafından seçilen 3 üyenin (13 üyeden 6’sı) meslekten yüksek yargıç; kalanların ise hukukçu olması şarttır¹⁸⁹. Bu durumda, Portekiz AYM üyelerinin tamamının hukuk fakültesi mezunu olması gerektiği söylenebilir. Portekiz AYM tam üyeli oturumlar şeklinde çalışır.

000007&g=) (Erişim Tarihi: 30.10.2010) (Bulgaristan AY md 147/2- İngilizce Metin). Ayrıca bkz Kaboğlu, *Anayasa Yargısı*, s. 30

181 (<http://www.government.bg/cgi-bin/e-cms/vis/vis.pl?s=001&p=0159&n=000007&g=>) (Erişim Tarihi: 30.10.2010) (Bulgaristan AY md 147/3- İngilizce Metin)

182 (<http://www.government.bg/cgi-bin/e-cms/vis/vis.pl?s=001&p=0159&n=000007&g=>) (Erişim Tarihi: 30.10.2010) (Bulgaristan AY md 147/4- İngilizce Metin)

183 Atar, a.g.m, s.104

184 (<http://www.government.bg/cgi-bin/e-cms/vis/vis.pl?s=001&p=0159&n=000007&g=>) (Erişim Tarihi: 30.10.2010) (Bulgaristan AY md 147/5,6- İngilizce Metin)

185 Guesdes, M. Marquez Armando; “Portekiz Anayasa Mahkemesi”, AYD Yıl 1987, S:4, s. 88

186 <http://www.servat.unibe.ch/icl/po000000.html> (Erişim Tarihi: 30.10.2010) (1976 Portekiz AY md 166/h-İngilizce Metin)

187 Ulaş, a.g.m, s. 97, Kaboğlu, *Anayasa Yargısı*, s. 29

188 Kılıç, Tebliğ (AYD 2004), s.6

189 Guesdes, a.g.m, s. 88

Somut norm denetimini uzmanlığı olmayan iki daire yapar. Ayrıca Portekiz’de mahkeme üyelerinin üniversite öğretim üyeliği görevini yürütmesinde bir engel yoktur¹⁹⁰.

Avusturya AYM¹⁹¹ de incelenmeye değer bir yapılanmaya sahiptir. Avusturya’da AYM’nin kuruluşu daha önce de belirtildiği gibi, 2. Dünya Savaşı öncesine dayanmaktadır¹⁹² ve kuruluş yılı 1920’dir.

Avusturya’da¹⁹³ AYM 14 asıl 6 yedek üyeden¹⁹⁴ oluşmakta ve tamamı Cumhurbaşkanı tarafından atanmaktadır. Asıl üyelerden 6’sı, yedek üyelerden 3’ü, mahkeme başkanı, başkan yardımcısı federal hükümet tarafından önerilir ve Cumhurbaşkanı tarafından atanır¹⁹⁵. Kalan 6 asıl ve 2 yedek üye ise iki meclis (Ulusal Meclis ve Federal Konsey)ve hükümet tarafından 3’lü ve ortaklaşa önerilerek Cumhurbaşkanı tarafından atanır¹⁹⁶.

Üyelik için hukuk veya siyasal bilgiler fakültesi mezunu olmak ve 10 yıllık mesleki deneyim şarttır¹⁹⁷. Genellikle profesörler, yüksek yargıçlar, avukatlar ve yüksek yöneticiler AYM üyesi olarak atanır. Federal hükümet, eyalet hükümetleri ve parlamento üyeleri AYM’ye yargıç olarak atanamazlar¹⁹⁸. Kamuda görevli olanlar, tarafsızlığın sağlanması amacıyla görevlerinden istifa etmek zorundaysa da diğer üyelerin asıl işlerinden istifa etmeleri gerekmez. Çünkü Avusturya’da AYM üyeliği ikincil (yan) bir görev olarak kabul edilmektedir. Ayrıca, tarafsızlığın sağlanması bakımından üyelerden üçünün Başkent Viyana dışında ikamet ediyor olması şartı da aranmaktadır¹⁹⁹. Avusturya’da AYM üyesi olmak için üst yaş sınırı 70’tir. Ancak alt yaş sınırı düzenlenmiş değildir. Bu durumda, genç yaşta atanan yargıçların 30 yıl civa-

¹⁹⁰ Ulaş, a.g.m.s.111

¹⁹¹ Haller, a.g.m s. 50

¹⁹² Avusturya için, bu alanda dünyadaki ilk örnektir denebilir. (Tanör/Yüzbaşıoğlu, a.g.e.s.453)

¹⁹³ Haller, a.g.m s.50,51

¹⁹⁴ 2010 Anayasa değişikliği sonrasında Monaco Prenslığı ve Avusturya dışında AYM bünyesinde yedek üye barındıran ülke kalmamıştır. (Monako Prenslığı AY md 89, aktaran: Anayurt, a.g.m.s.128)

¹⁹⁵ Cumhurbaşkanının buradaki ataması biçimseldir. (Kaboğlu, *Anayasa Yargısı*, s. 31)

¹⁹⁶ Machacek, Rudolph; “Avusturya Anayasa Mahkemesi”, AYD Yıl 1989, S:4, s. 20

¹⁹⁷ Kaboğlu, *Anayasa Yargısı*, s. 36

¹⁹⁸ Machacek, a.g.m.s. 20

¹⁹⁹ Ulaş, a.g.m.s.102

rında meslekte kalabilmeleri mümkün olabilir. Ayrıca Avusturya’da anayasa ile yargıç bağımsızlığı teminat altına alınmıştır²⁰⁰.

Mahkeme, kural olarak 14 üyenin tamamının bir araya gelmesiyle toplanabilir²⁰¹. Başkan genel kurulun yönetim görevini üstlenmesine rağmen genel kurulda oy kullanmadığı için kararlarda 13 üyenin imzası bulunur ve böylece 7’ye 7 eşitlik olasılığı da ortadan kalkar. Karar yeter sayısı ise 8’dir. Bir üyenin toplantıya katılmadığı durumda, olabildiğince katılmayan üyenin önerildiği kurum tarafından atanan yedek üyenin katılımıyla mahkeme toplanır. Ancak bir üye, duruşmalar veya görüşmeler sırasında mazeretli duruma düşerse bu durumun yedek üyelerle ikame edilmesi mümkün değildir, çünkü kararın olayı baştan itibaren ele almış olan üyeler tarafından verilmesi esastır.

AYM’de bazı işler için “küçük kurullar” da oluşturulabilir²⁰². Böyle bir durumda bir başkanın ve oy hakkına sahip olan 4 üyenin bulunması karar almak için yeterli olmaktadır Küçük kurul sistemi, mahkemeye ağır iş yükünün altından kalkma olanağı vermektedir. Daha az önemli olan kararlar bu yöntemle hızlıca karara bağlanmakta ve önemli işler Genel Kurul’a havale edilmektedir. Bu yöntemle, iki daire şeklinde çalışılması durumunda ortaya çıkabilecek olan “içtihat çelişmesi” sakıncasının da önüne geçilmektedir.

Romanya’da²⁰³ AYM 9 üyeden oluşur ve üyelerin altısı Romanya Meclisi tarafından seçilir; kalan üç üyeyi ise Cumhurbaşkanı atar²⁰⁴. Meclis tarafından seçilen 6 üyenin üçünü Senato, üçünü de Millet Meclisi seçer. Mahkeme üyelerinin görev süresi 9 yıllı sınırlıdır. Mahkeme üyeliğine seçilme bakımından alt; üyeliğinin sona ermesi bakımından üst yaş sınırı yoktur. Üye seçilmek için hukuk fakültesi mezunu olmak, yüksek hukuki formasyon²⁰⁵ ve mesleğinde en az 18 yıllık deneyim şartı aranır²⁰⁶. Ayrıca, üyelerin üçte biri üç yılda bir yenilenir. Adaylar, parlamento grupları, milletvekilleri ve senatörler aracılığıyla parlamento hukuk komisyonuna sunulur. Hukuk komisyonu ve Mil-

²⁰⁰ Machacek, a.g.m.s. 17

²⁰¹ Haller, a.g.m. s.51

²⁰² Haller, a.g.m. s.51

²⁰³ Anayurt, a.g.m.s. 128,133,140,145,149

²⁰⁴ Kaboğlu, *Anayasa Yargısı*, s.30

²⁰⁵ Atar, a.g.m. s. 100

²⁰⁶ Kaboğlu, *Anayasa Yargısı*, s.37

let Meclisi oturumunda adaylar dinlenir ve her bir aday için tutulan rapor Parlamento Daimi Bürosu'na sunulur. Büro, adayları önerileriyle birlikte meclise sunar ve her iki meclisten de üçer aday için oylamaya gidilir. Oylama sonunda en çok oyu alan adaylar AYM'ye seçilir. Mahkeme, kendi üyeleri arasından 3 yıllığına ve salt çoğunlukla başkanını seçer. Başkanın yeniden seçilebilmesi mümkündür. Romanya'da üyeler milletvekilleri ile aynı dokunulmazlıklara sahiptirler.

Belçika'da²⁰⁷ AYM görevi yürüten Hakem Mahkemesi'nin 12 üyesi Millet Meclisi ve Senato'nun 2/3 oy çoğunluğu ile seçtiği iki katı aday içinden Kral tarafından atanmaktadır²⁰⁸. Ayrıca Mahkemeye üye seçilebilmek için 40 yaşını doldurmuş olmak, en az 5 yıllık adli veya idari yargı mensubu olmak, parlamento üyesi olmak²⁰⁹, hukuk profesörü olmak ve üyelerin yarısı bakımından Almanca yarısı bakımından Fransızca biliyor olmak gerekmektedir. Diğer yandan, Belçika'da mahkeme üyeliği 6,9,12 yıl gibi belli bir süreyle sınırlı değildir. Üyelik, 70 yaşını doldurmakla sona erer. Üyelerin yeniden seçilebilmesi mümkün değildir²¹⁰. Belçika'da yüce divan görevi Yargıtay tarafından yürütülür. Mahkemeye başkanlık her yıl, bir yıllık süreyle sınırlı olmak kaydıyla dönüşümlü olarak yürütülür. Görev süresi 70 yaşına kadar olduğundan, bir kişinin birkaç kez başkan seçilebilmesi mümkündür. Belçika'da üyelerin bağımsızlığı olmamakla beraber, üyeler için soruşturma ve kovuşturmalara karşı özel güvenceler öngörülmüş ve yargılanmaları özel usullere bağlanmıştır.

Kolombiya'da²¹¹ AYM'de yer alacak üyeleri Senato seçer. Üyelerin görev süresi 8 yıla sınırlıdır ve üyeler yeniden seçilemezler. Senato tarafından seçilecek olan yargıçlar, cumhurbaşkanı, Yüksek Adalet Mahkemesi ve Danıştay tarafından üçlü liste yoluyla saptanır. AYM'ye, bir önceki yıl yürütme organında bakanlık, Yüksek Adalet Mahkemesi veya Danıştay'da yargıçlık görevi yapmış olan kişilerin seçilebilmesi mümkün değildir.

²⁰⁷ Ulaş, a.g.m.s. 98, s.102,s.109

²⁰⁸ Atar, a.g.m. s. 100,

²⁰⁹ Atar, a.g.m. s. 101

²¹⁰ Anayurt, a.g.m. s.129,133,137,140,145,148

²¹¹ Machado, Paulo Alfonso Leme; Tebliğ, "Anayasacılık Hareketleri", Türkiye Barolar Birliği Uluslar arası Anayasa Hukuku Kurultayı, (Ankara, 9-13 Ocak 2001), Türkiye Barolar Birliği Yayın No:12, Ankara 2001, s. 36

Kore AYM²¹² 1988 yılında kurulmuştur. Mahkeme 9 üyeden oluşmaktadır ve büyük ve küçük kurul biçiminde çalışmaktadır. (AY md 111/2). Üyeler, üç ayrı kaynak tarafından gösterilen adaylar arasından devlet başkanı tarafından seçilirler. Böylece, 9 üyeden üçü yüksek mahkeme başkanının, üçü devlet başkanının, üçü de parlamentonun gösterdiği adaylar arasından 6 yıllık süre için seçilmektedir²¹³. Anayasa mahkemesi başkanı üyelerin önerisi, meclisin onayı ve devlet başkanının seçmesiyle atanır. Üye seçilmek için 40 yaşın doldurulmuş olması, en az 15 yıllık mesleki deneyim ve hukukçu olma şartları aranmaktadır²¹⁴. Başlangıçta 9 üyeden üçü yedek 6'sı asıl üyeyken sonradan tümü asıl üye haline getirilmiştir²¹⁵.

Kore AYM üyeleri ağır cezayı gerektiren bir suçtan hüküm giymek veya yüce divanda yargılanmak dışında görevlerinden uzaklaştırılamazlar. Üyeler 65, başkan 70 yaşından önce, istemleri olmadıkça, emekliye sevk edilemezler. Üyeler hiçbir siyasi partiye üye olamazlar ve siyasi faaliyette bulunamazlar. Kazanç sağlayıcı herhangi bir işte çalışamazlar. Ticari şirketlerde ve ortaklıklarda işveren veya danışman olamazlar²¹⁶.

Fransa'da²¹⁷ Anayasa Konseyi²¹⁸ 9 üyeden oluşur ve üyelere 3'ünü cumhurbaşkanı²¹⁹, 3'ünü meclis başkanı, üçünü de senato başkanı atar. Fransa'da AY Konseyi'ne üyelik için alt; emeklilik için üst yaş sınırı yoktur²²⁰. Üyeler, 9 yıllığına seçilirler ve yeniden seçilmeleri olanaksızdır. Her üç yılda bir üyelerin üçte biri yenilenir²²¹. Fransa'da ayrıca eski cumhurbaşkanları Konsey'in doğal üyesi olarak kabul edi-

²¹² Tunç, a.g.m, s. 290, 292

²¹³ Ulaş, a.g.m, s. 109

²¹⁴ Ulaş, a.g.m, s. 104

²¹⁵ Tunç, a.g.m, s. 293

²¹⁶ Tunç, a.g.m, s. 297

²¹⁷ Arslan, *Tebliğ (AYD 2004)*, s. 48

²¹⁸ Anayasa Konseyi, 1958 Anayasasına göre kurulmuştur. Aslında mahkeme sıfatı yoktur. İlk kuruluşunda yasama-yürütme arasındaki yetki uyuşmazlıklarını çözümleyen bir kuruluş olarak öngörülmüştü. (Teziç, a.g.e, s. 175) Fakat sonradan mahkeme gibi de çalışmaya başlamıştır.

²¹⁹ Anayurt, a.g.m, s.120

²²⁰ Anayurt, a.g.m, s.133, s.140

²²¹ Ülgen, Özen/Altunç, Sinan; "Fransız Anayasa Konseyi", 2010 Anayasa Değişiklikleri Çerçevesinde Yargı Bağımsızlığı, Türk Ceza Hukuku Derneği Yayınları, (Editörler: Öztürk, Bahri/ İlkiz, Fikret/ Kocasakal, Ümit), İstanbul 2010, s.54

lirler ve ömür boyu görevde kalırlar²²². Üyelik için herhangi bir yasal koşul yoktur. Çeşitli nedenlerle 9 yıllık görev süresini tamamlayamadan görevinden ayrılan üyelerin yerine seçilen üyeler, yerine seçildikleri üyenin görev süresini tamamlarlar²²³. Bu nedenle üç yıldan az görev yapan üyelerin 9 yıllık süreyi geçirmemek kaydıyla yeniden atanması mümkündür. Böylece görev süresi en fazla 12 yıla çıkabilir²²⁴.

Fransa'da AYM üyeliği tam zamanlı iş olarak kabul edilmez ve üyelerin kendi işleri dışında başka bir işle (üniversite öğretim üyeliği) uğraşmasına bir engel yoktur²²⁵. Fransa'da AY Konseyi yüce divan görevi yapmaz; yargılama gerektiğinde, bu iş için ayrı ve özel bir mahkeme kurulur. Mahkeme başkanını cumhurbaşkanı belirler ve görevi Konsey üyeliği için belirlenen sürenin sonuna kadar devam eder²²⁶.

Fransa'da Konsey üyesi olmak için fiil ehliyetine sahip olmak, Fransız vatandaşı olmak ve kamu hizmetlerinden yasaklı olmamak dışında herhangi bir koşul aranmamaktadır²²⁷. Bu durum, atama yetkisine sahip olanların Konsey'e yakın arkadaşlarını ataması nedeniyle şiddetle eleştirilmektedir. Hatta, Konsey'e üyelik için alt yaş haddi de yoktur. Üyeliğin sona ermesi de belli bir yaş koşuluna bağlanmış değildir. Bugüne kadar Konsey'de görev alan 65 kişiden 51'i değişik düzeyde hukuk eğitimi almış olan kişilerdir. Konsey'in hiçbir döneminde hukukçu olmayan üye sayısı 4'ün üzerine çıkmamıştır²²⁸. Konsey üyeliği ile parlamenterlik (senato veya meclis üyeliği), bakanlık bağdaşmamaktadır. Bunun dışındaki herhangi bir iş Konsey üyesi olmaya engel oluşturmaz²²⁹. Ayrıca, üniversite hocalığı da Konsey üyeliği ile bağdaşır.

Rusya Federasyonu AYM 19 üyeden oluşmaktadır ve tamamı Devlet Başkanı'nın önerisiyle Rusya Federasyonu Konseyi (Rusya Parlamentosunun alt kanadı) tarafından atanmaktadır²³⁰. Konsey'in üye-

²²² Dağ,ag,t,s.77

²²³ Dağ,ag,t,s.77

²²⁴ Ülgen/Altunç, a.g.m,s.54

²²⁵ Ulaş,a.g.m,s.110

²²⁶ Anayurt, a.g.m, s.145

²²⁷ Ülgen/Altunç, a.g.m,s.55

²²⁸ Ülgen/Altunç, a.g.m,s.55

²²⁹ Ülgen/Altunç, a.g.m,s.57

²³⁰ Anayurt, a.g.m, s.123, dipnot 18, ayrıca s. 138, dipnot 55

leri görevden alma yetkisi yoktur²³¹. Böylece, AYM üyeleri bakımından gereken teminat sağlanmıştır. Ayrıca Rusya'da AYM'ye seçilecek olan üyelerde en az 15 yıl hukuk alanında çalışmak, alanında yetkin olmak koşulu da aranmaktadır.

Çek Cumhuriyeti'nde²³² AYM 15 üyeden oluşmaktadır. Bu üyeler Senato'nun basit çoğunluğunun onayına bağlı olarak cumhurbaşkanı tarafından atanırlar. Görev süreleri 10 yıldır, emeklilik için üst yaş sınırı yoktur ve üyeler 10 yıllık görev süresinin sonuna kadar görevde kalabilirler. Ancak üye seçilmek için alt yaş sınırı 40'tır. Ayrıca üyelerin tümünün hukukçu olması gerekmektedir. Üyelerin tekrar seçilebilmesi mümkündür. Mahkeme başkanı ve iki başkan yardımcısı mahkeme üyeleri arasından Cumhurbaşkanı tarafından belirlenir ve görev sürelerinin sonuna kadar bu sıfatlarını korurlar. Üyelerin cezai soruşturma ve kovuşturmalara karşı tam bağımsızlığı bulunmaktadır.

Görüldüğü gibi hem ABD'de hem Avrupa'da ve hem de bazı Asya ülkelerinde AYM'lerin (veya AYM sıfatıyla çalışan Yüksek Mahkemelerin) oluşumunda parlamento önemli role sahiptir²³³. Bu durum, doğası gereği siyasi etkinliklerde bulunmak zorunda olan bir kurum olan AYM'nin demokratik meşruluğu açısından önemlidir.

Sonuç ve Değerlendirme

2010 anayasa değişiklikleri ile Anayasa Mahkemesi'nin yapılanmasında önemli değişikliğe gidilmiş; 3 üyenin (dolaylı da olsa) TBMM tarafından seçilmesi sağlanmıştır. Ancak bu seçimde ilk turda aranan 2/3'lük nitelikli çoğunluğun sonraki turlarda önce salt, sonra basit çoğunluğa indirgenmiş olması mecliste çoğunluğu elinde bulunduran siyasi eğilimin kendisine yakın olan üyeleri seçmesi sonucuna yol açacaktır ve açmıştır. Bu durumda, yapılması gereken TBMM'nin seçtiği üye sayısının arttırılması; fakat bunu yaparken de ilk iki turda 2/3'lük, üçüncü turda 3/5'lik nitelikli çoğunlukla üye seçilmesinin sağlanması; eğer TBMM tarafından üçüncü turda da bu çoğunluk sağlanamazsa,

²³¹ Akkutay, Ali İbrahim; "Rusya'da Yargı Bağımsızlığı ve Hakim Teminatı", GÜHFD, C:XII, S:1-2, Yıl 2008, s. 357

²³² Anayurt, a.g.m, s.127,133,139,145,148

²³³ Arslan, Tebliğ (AYD 2004), s. 48

TBMM'nin seçeceği üyelerin yüksek yargı veya cumhurbaşkanı tarafından seçilmesinin sağlanmasıdır. Böyle bir durumda ise, TBMM'nin "seçemediği" üyelerin yüksek yargıya seçtirilmesi hem daha demokratik olacak, hem de cumhurbaşkanı ile aynı siyasi eğilimde olan bir parlamentonun "kasten" uzlaşma aramayarak "kendisinden" olan cumhurbaşkanına üye seçtirmesinin önüne geçecektir.

Ayrıca, AYM'ye TBMM tarafından seçilecek olan üyelerin daha sağlıklı seçilmesi için adayların daha öncesinden kamuoyuna tanıtılması, özgeçmişlerinin tüm kamuoyuyla paylaşılması yararlı olacaktır. Yine seçim barajının düşürülmesi de TBMM'de daha çok siyasi eğilimin temsil edilmesini sağlayacağı için, TBMM tarafından seçilecek olan üye üzerinde daha fazla siyasi partinin etkin olması sonucunu doğuracaktır. Hatta bizce en doğru çözüm TBMM'nin seçeceği üyeler bakımından yukarıda ayrıntılı olarak incelediğimiz "Macaristan" sisteminin benimsenmesidir.

TBMM'nin sadece Sayıştay kontenjanından üye seçmesi yöntemi de değiştirilmeli, bunun yerine yüksek yargının doğrudan üye seçmesi sağlanmalıdır.

TBMM'nin "avukatlar" arasından yapacağı seçimde "baro başkanlarının" önereceği adaylar arasından yapacağı seçim usulü yerine TBB Genel Kurulu'nun önereceği adaylar arasından seçim yapması, hatta daha iyisi, TBB Genel Kurulu'nun AYM'ye doğrudan doğruya üye seçmesi kanaatimizce en doğru yoldur. Ancak bu seçimde, seçilecek olan avukatların diğer genel koşulların yanı sıra, en azından yüksek lisans, hatta doktora düzeyinde eğitim almış; bilimsel çalışmalar yapmış ve bilimsel çalışmalar yayınlamış olması şartı aranmalıdır.

Cumhurbaşkanının 14 üye seçmesi, Türk Anayasa sisteminde zaten çok güçlü yetkilerle donatılmış olan cumhurbaşkanının daha da güçlenmesi anlamına gelmektedir. Hele ki 2010 değişikliği, 2007 değişiklikleriyle birlikte yorumlandığında, Türkiye'nin bundan sonraki süreçte olası bir yarı-başkanlık veya başkanlık sistemine geçmesi durumunda anayasa yargısının ne kadar siyasallaşacağı (hatta kişiselleşeceği) tartışmalardan uzak bir noktadadır.

Diğer yandan, AYM'ye yargı organları tarafından doğrudan doğruya üye seçilememesi de 2010 değişikliklerinin önemli eksiklikle-

rinden biri olarak belirtilebilir. Oysa, 1961 AY sisteminde, 15 üyeden 5'ini yargı organlarının doğrudan doğruya seçtiği düşünüldüğünde, 1961'deki AYM'nin hem karşılaştırmalı hukuktaki pek çok örneğinden daha yetkin bir AYM öngördüğü hem de 1982 AY'nın gerek 2010 değişikliği öncesindeki gerekse 2010 sonrasındaki sistemine göre, oluşum açısından, *"daha meşru ve daha demokratik"* olduğu da belirtilebilir.

Ayrıca, AYM'nin yapılan değişikliklerle 17 üyeden oluşuyor olması, iki daire şeklinde çalışması, bireysel başvuruları da karara bağlayacak olması, yüce divan görevinin de AYM'de kalıyor oluşu da dikkatle değerlendirilmelidir. Öyle ki iki daire şeklinde çalışmada hangi görevlerin hangi dairelere verileceğinin kuruluş kanununda da açıkça belirtilmemiş olması ciddi bir eksikliklerdir. Bireysel başvuruların AYM tarafından değerlendirilmesi de özünde olumlu bir gelişme olmakla birlikte, başvuruların sadece AİHS'te öngörülen haklarla sınırlandırılması da kanımızca eksikliklerdir. Ancak bireysel başvurular nedeniyle AYM'nin çalışamayacak duruma gelebilecek olması da büyük bir risktir. Ne var ki bu riskin Kuruluş Kanunu ile giderilmiş olduğunu söylememiz de mümkün değildir.

AYM'nin aynı zamanda yüce divan görevini de yürütecek olmasını doğru bulmadığımızı belirtmeliyiz. Zira, yüce divan yargılaması özelliği olan bir yargılamadır ve ceza hukuku ile ceza muhakemesi kurallarının titizlikle uygulanması gerekmektedir. Durum böyle olunca, *"hukukçu olmayan"* üyelerin de bulunduğu bir mahkemenin yapacağı ceza yargılamasının ne kadar adil ve hakkaniyete uygun olacağını tartışmak gerekir. Ayrıca, verilen karara karşı bir tür *"karar düzeltme"* gibi düşünülebilecek olan *"yeniden inceleme başvurusu"* yapılması da AİHS anlamındaki ceza yargılamasındaki iki derecelilik kuralına aykırılık oluşturmaktadır. Zira, temyiz incelemesini üst kurul değil, AYM'nin kendisi yapmaktadır. Bu durumda, yapılması gereken yüce divan görevinin Yargıtay Ceza Genel Kurulu'na verilmesi; buradan çıkacak kararlara karşı da Yargıtay Ceza Genel Kurulu ile AYM'nin hukukçu (hatta ceza hukukçusu) üyelerinden oluşan bir büyük kurula itiraz hakkı tanımaktan geçmektedir.

Üyelerin görev süresinin 12 yılla sınırlandırılmasını doğru bulmakla birlikte, üyelerin üçte birinin veya dörtte birinin 3'er veya 4'er yıllık süreler dahilinde yenilenmiyor oluşunu önemli bir eksiklik ola-

rak görmekteyiz. Öte yandan, AYM üyelerinin üniversitelerde öğretim görevlisi olarak da çalışabilmelerinin önü açılmalı ve böylece AYM'nin akademik düşünce ile de donanması sağlanmalıdır.

2010 değişiklikleri ile oluşan yeni AYM, yapılan değişiklik belli bir siyasi eğilim tarafından belli siyasi amaçlarla yapıldığı için yeni tartışmalara gebe. İlerleyen dönemde, yapılanmadaki eksikliklerden kaynaklanacak olası sorunlar, yukarıda incelediğimiz modeller örnek alınarak ve sunduğumuz öneriler benimsenerek giderilebilir.

KAYNAKLAR

Basılı Eserler

- Akkutay, Ali İbrahim; *"Rusya'da Yargı Bağımsızlığı ve Hakim Teminatı"*, GÜHFD, C:XII, S:1-2, Yıl 2008, s. 337-371
- Akyalçın, Ahmet; *"Anayasa Mahkemesinde Yürürlüğün Durdurulması"*, AYD, Yıl 2006, S: 23, s.45-49
- Aliefendioğlu, Yılmaz; *Anayasa Yargısı ve Türk Anayasa Mahkemesi*, Yetkin Yayınları, Ankara 1996
- Aliefendioğlu, Yılmaz; *"Sunulan Raporlar Kapsamında Türk Anayasa Mahkemesi'nin Sorunlarının Tartışılması"* konulu panelde sunduğu tebliğ, AYD Yıl 2004, S: 21, s. 28-39
- Aliefendioğlu, Yılmaz; *"Yeni Anayasa Yargısı ve Anayasa Mahkemesi"*, AYD Yıl 1997, S: 14, s. 225-246
- Aliefendioğlu, Yılmaz; *"Anayasa ve Yargı"*, Yeni Türkiye Yargı Reformu Özel Sayısı, Temmuz-Ağustos 1996, S:10, s.395-s.400
- Anayurt,Ömer; *"Avrupa Birliği Ülkelerinde Anayasa Mahkemelerinin Kompozisyonuna İlişkin Tartışmalar"*; GÜHFD,C:XIII, Yıl 2009, S:1-2,s.117-160
- Arslan, Zühtü; *"Sunulan Raporlar Kapsamında Türk Anayasa Mahkemesi'nin Sorunlarının Tartışılması"* konulu panelde sunduğu tebliğ, AYD Yıl 2004, S: 21, s.43-53
- Atar, Yavuz; *Türk Anayasa Hukuku*, Mimoza Yayınları, Konya 2000

- Atar, Yavuz; *"Anayasa Mahkemesi'nin Yeniden Yapılandırılması"*, AYD, Yıl 2008, S: 25, s.93- 115
- Aybay, Rona; *"Türki Cumhuriyetler, Komşular ve Anayasal Sorunlar Paneli'nde sunduğu tebliğ"*; AYD, Yıl 2006, S: 23, s. 51
- Balta, Tahsin Bekir; *"Türkiye'de Anayasa Yargısı"*; AÜHFD, Yıl 1961, C: 18, S:1-4, s.547-565
- Batum, Süheyl/ Yüzbaşıoğlu, Necmi; *Anayasa Hukukunun Temel Metinleri*, Beta Yayıncılık, İstanbul 1997
- Beronov, Nedelcho; *"Türki Cumhuriyetler, Komşular ve Anayasal Sorunlar Paneli"* konulu panelde sunduğu tebliğ, AYD, Yıl 2006, S: 23, s. 35-37
- Çoşar, Vedat Ahsen; 2010-2011 Yargı Yılı Açılış Konuşması, Ankara, 6 Eylül 2010, Türkiye Barolar Birliği Yayını, Ankara 2010
- Cuhruk, Mahmut C.; *"Türk Anayasa Mahkemesi"*, AYD Yıl 1988, S:5, s. 5-15
- Dağ, Güray; *Anayasa Yargısı ve Çalışma Esasları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı, Ankara 2003
- Daragenli Evik, Vesile Sonay; *"İtalyan Anayasa Mahkemesi"*, 2010 Anayasa Değişiklikleri Çerçevesinde Yargı Bağımsızlığı, Türk Ceza Hukuku Derneği Yayınları, (Editörler: Öztürk, Bahri/ İlkiz, Fikret/ Kocasakal, Ümit), İstanbul 2010, s. 71-73
- Daragenli Evik, Vesile Sonay/ Erman, R. Barış; *"İspanyol Anayasa Mahkemesi"*, 2010 Anayasa Değişiklikleri Çerçevesinde Yargı Bağımsızlığı, Türk Ceza Hukuku Derneği Yayınları, (Editörler: Öztürk, Bahri/ İlkiz, Fikret/Kocasakal, Ümit), İstanbul 2010, s. 67-70
- Daver, Bülent; *"Anayasa Mahkemesi Yargıcı"*, AYD, Yıl 1986, C:3, S: 27, s.9-28
- Dayıoğlu, Salih S.; *"KKTC Anayasasında Yargının Yeri ve Anayasa Yargısı"*, AYD Yıl 1992, S:9, s. 375-383
- Erdoğan, Mustafa; *"Anayasa Mahkemeleri Önemli Midir? (Orta Avrupa'da Anayasa Yargısı ve Demokrasinin Pekişmesi)"*; AÜHFD, Yıl 2005, C: 54, S:3, s. 1-22

- Ergül, Ozan; *Yeni Kurumsalcı Yaklaşımla Türk Anayasa Mahkemesi ve Demokrasi*, Adalet Yayınevi, Ankara 2007
- Fendoğlu, Tahsin; “*Mutabakat Olursa Uzun Ömürlü Bir Anayasa Yapılmış Olur*” başlıklı söyleşi, *Hukuk ve Hayat*, S:6, Yıl 2008, s. 23-26
- Gören,Zafer; “*Anayasa Yargısı ve Yasama, Türk ve Alman Hukukunda Anayasa Mahkemesi ve Parlamentonun Karşılıklı Etkileşimi*”, *AYD Yıl 1996*, S:13, s. 81-145
- Gözler, Kemal; *Anayasa Değişikliği Gerekli Mi? 1982 Anayasası İçin Bir Savunma*, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa 2001
- Gözler, Kemal; *Türk Anayasa Hukuku Dersleri*, Ekin Kitabevi, Bursa, Ekim 2009
- Guesdes, M. Marquez Armando; “*Portekiz Anayasa Mahkemesi*”, *AYD Yıl 1987*, S:4, s. 83-98
- Haller, Herbert; “*Avusturya Anayasa Mahkemesi’nin Organizasyonu ve Karar Biçimleri*”, *AYD Yıl 2004*, S: 21, s. 50-68
- Hassemer, Winfried; “*Anayasa Mahkemelerinde Yapılanma (Almanya Raporu)*”, *AYD Yıl 2004*, S: 21, s. 27-49
- İyimaya, Ahmet; *Anayasa Mahkemesinin Üyelik Yapısında Yasama Organının Rolü, (Türk Modeline Eleştirel Bir Yaklaşım), Yetmişbirinci Kuruluş Yılı Armağanı, Türk Hukuk Kurumu Yayınları, Ankara, 9 Nisan 2005*
- Kaboğlu, İbrahim Ö.; *Anayasa Yargısı*, İmge Kitabevi, 2. Baskı, İstanbul 1997
- Kaboğlu, İbrahim Ö.; *Değişiklikler Işığında 1982 Anayasası-Halk Neyi Oylayacak*, İmge Kitabevi, İstanbul 2010
- Kanadoğlu, Korkut; “*Alman Federal Anayasa Mahkemesi*”, 2010 Anayasa Değişiklikleri Çerçevesinde Yargı Bağımsızlığı, Türk Ceza Hukuku Derneği Yayınları, (Editörler: ÖZTÜRK, Bahri/ İLKİZ, Fikret/ KO-CASAKAL, Ümit), İstanbul 2010,s.59-65
- Kanadoğlu,Osman Korkut; “*Yeni Anayasa Arayışları ve Karşılaştırmalı Hukuk Bağlamında Anayasa Mahkemesi*”,*AYD Yıl 2008*, S:25,s.61-89

Kılıç, Haşim; *“Türk Anayasa Mahkemesi’nin Yeniden Yapılandırılmasına İlişkin Öneri”*, AYD Yıl 2004, S: 21, s.80-94

Kubalı, Hüseyin Nail; *Esas Teşkilat Hukuku Dersleri*, Ankara 1964

Kurnaz, Haluk; *“Üye Seçimi ve Bireysel Başvuru ile Bazı Yetki ve Görevleri Açısından Anayasa Mahkemesi”*, Yasama Dergisi, S:2, Temmuz-Ağustos-Eylül 2006, s.92-122

Kuzu, Burhan; *“Sunulan Raporlar Kapsamında Türk Anayasa Mahkemesi’nin Sorunlarının Tartışılması”* konulu panelde sunduğu tebliğ, AYD Yıl 2004, S: 21, s.53-57

Legal Hukuk Dergisi, Yıl: 8, S: 23, Eylül 2010

Machacek, Rudolph; *“Avusturya Anayasa Mahkemesi”*, AYD Yıl 1989, S:4, s. 17-25

Machado, Paulo Alfonso Leme; Tebliğ, *“Anayasacılık Hareketleri”*, Türkiye Barolar Birliği Uluslar arası Anayasa Hukuku Kurultayı, (Ankara, 9-13 Ocak 2001), Türkiye Barolar Birliği Yayın No:12, Ankara 2001, s. 29-37

Malakhovich, Zarif Aliev; *“Türki Cumhuriyetler, Komşular ve Anayasal Sorunlar Paneli”* konulu panelde sunduğu tebliğ, AYD, Yıl 2006, S: 23, s. 19-24

Memiş, Emin; *Türkiye’de Anayasa Gelişimleri Eğrisi (1808-2005)*, Anayasa Hukuku Ders Notları, Filiz Kitabevi, İstanbul 2005

Schefold, Dian/ Yazman, İrfan; *“Anayasa Yargısı ve Yüksek Yargı”*; AÜHFD, Yıl 1977, C: 31, S:1-4, s. 105-148

Tanör, Bülent; *Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, Ekim 1998

Tanör, Bülent/ Yüzbaşıoğlu, Necmi; *1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, Şubat 2001

TBB, *Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Önerisi*, Anayasa 2001, TBB Yayınları, Ankara 2001

TBB, *Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Önerisi, Geliştirilmiş Gerekçeli Yani Metin*, TBB Yayınları, Ankara, Kasım 2007

Teziç, Erdoğan; *Anayasa Hukuku (Genel Esaslar)*, Beta Yayınevi, İstanbul 1998

TOBB, *Türkiye Cumhuriyeti Anayasası Önerisi, Anayasa 2000*, TOBB Yayınları, Ankara, Nisan 2000

Tunç, Hasan; *“Anayasa Yargısında Yeni Oluşumlar: İşlevsel ve Kurumsal Açından Türk Anayasa Mahkemesi ile Macaristan ve Kore Anayasa Mahkemelerinin Karşılaştırılması”*, AYD Yıl 1995, S:12, s. 288-309

Odyakmaz, Zehra; *“Yeni Anayasa Çalışmalarında Anayasa Mahkemesi, Danıştay, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi, Hakimler ve Savılar Yüksek Kurulu İçin Üye Seçimleri ve Bazı Konular Hakkında Görüşler”*, AYD Yıl 2008, S:25, s.155-204

Onar, Erdal; *“Sunulan Raporlar Kapsamında Türk Anayasa Mahkemesi’nin Sorunlarının Tartışılması”* konulu panelde sunduğu tebliğ, AYD Yıl 2004, S: 21, s.25-29

Öden, Merih; *“Cumhuriyetin 75. yıldönümünde Anayasa Yargısı”*, AÜHFD, Yıl 1999, S: 1-4, s. 23-38

Önen, Turgut; *“Türk Anayasası ve Özellikle Adalet Reformu”*, Yeni Türkiye Yargı Reformu Özel Sayısı, Temmuz-Ağustos 1996, S:10, s.408-415

Özay, İl Han; *“Yeni Bir Düzendeki Anayasa Mahkemesinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri ile Yargılama Usulleri”*, AYD Yıl 1995, S: 12, s.45-49

Özay, İl Han; *“Yasama, Yürütme ve Yargı İlişkileri Açısından Anayasa Mahkemesi’nin Kuruluş ve İşleyişi”*, AYD Yıl 1996, S:13, s.31-39

Özay, İl Han; *“Yargının Sorunlarına Yaklaşımında Bir Örnek Olarak Geçmiş ve Geleceğiyle İtalyan Anayasa Mahkemesi”*, AYD Yıl 1989, S: 6, s. 213-232

Özbudun, Ergun; *Türk Anayasa Hukuku*, Yetkin Yayınları, 5. Baskı, Ankara 1998

Özbudun, Ergun; *“Türki Cumhuriyetler, Komşular ve Anayasal Sorunlar”* konulu panelde nde sunduğu tebliğ; AYD, Yıl 2006, S: 23, s. 57-60

(Özgürlükçü, Eşitlikçi, Demokratik ve Sosyal Yeni Bir Anayasa İçin Temel İlkeler, (Anayasa Raporu), DİSK Yayınları, Ankara, Haziran 2009

Özkök, Mustafa; “Türki Cumhuriyetler, Komşular ve Anayasal Sorunlar Paneli” konulu panelde sunduğu tebliğ, AYD, Yıl 2006, S: 23, s. 25-28

Paczolay, Peter; “Venedik Komisyonu Raporu”; AYD, Yıl 2004, S:21, s. 1-13

Soysal, Mümtaz; 100 Soruda Anayasanın Anlamı, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1997

Taner, Gökçen Fahri; “Cumhurbaşkanı Tarafından Anayasa Mahkemesi Üyeliğine Atanmak Üzere Yargıtay ve Danıştay Genel Kurulları Tarafından Teklif Edilecek Adayların Seçim Usulünde Yapılmak İstenen Değişiklik”, 2010 Anayasa Değişiklikleri Çerçevesinde Yargı Bağımsızlığı, Türk Ceza Hukuku Derneği Yayınları, (Editörler: Öztürk, Bahri/ İlkiz, Fikret/ Kocasakal, Ümit), İstanbul 2010, s. 73-78

Türk, Hikmet Sami; “Sunulan Raporlar Kapsamında Türk Anayasa Mahkemesi’nin Sorunlarının Tartışılması” konulu panelde sunduğu tebliğ, AYD Yıl 2004, S: 21, s.59-63

Ulaş, Bülent; “Anayasa Mahkemesi Üyeliği”, GÜHFD, C:IX, Yıl 2005, S:1-2, s. 91-117

Ülgen, Özen/ Altunç, Sinan; “Fransız Anayasa Konseyi”, 2010 Anayasa Değişiklikleri Çerçevesinde Yargı Bağımsızlığı, Türk Ceza Hukuku Derneği Yayınları, (Editörler: Öztürk, Bahri/ İlkiz, Fikret/ Kocasakal, Ümit), İstanbul 2010, s.53-58

Yokuş, Sevtap; Türkiye’de Yürütme Erkinde Değişen Dengeler, Yetkin Yayınları, Ankara 2010

Yüzbaşıoğlu, Necmi; “Sunulan Raporlar Kapsamında Türk Anayasa Mahkemesi’nin Sorunlarının Tartışılması” konulu panelde sunduğu tebliğ, AYD Yıl 2004, S: 21, s. 20-24

Ziedler, Wolfgang; “Federal Almanya Anayasa Mahkemesi”, AYD Yıl 1987, S:4, s. 37-43

İnternet Kaynakları

Aşık, Melih; Açık Pencere, Milliyet, 08.10.2010 tarihli yazı (<http://www.milliyet.com.tr/birakin-bagirsin-/melih-asik/guncel/yazardetay/08.10.2010/1298869/default.htm> (Erişim Tarihi: 06.12.2010)

Balcı, Deniz; “*Dünyada Anayasa Yargısı Modelleri*”, Siyasa: Siyaset Bili-mi ve Hukuk Öğrenci Dergisi, s.1-10 (http://www.veyseldinler.com/yazimaraclari/my_documents/my_files/D36_deniz_balc%C4%B1_anayasa_yarg%C4%B1s%C4%B1.pdf) (Erişim Tarihi: 01.10.2010)

<http://www.anayasa.gov.tr/index.php?l=template&id=4&lang=0> (Erişim Tarihi: 25.10.2010)

(<http://confinder.richmond.edu/admin/docs/cyprus.pdf>) (Erişim Tarihi: 01.11.2010)-(1960 Tarihli Kıbrıs Anayasası md 133-İngilizce Metin)

<http://www.cumhuriyet.com.tr/?hn=179822> (Erişim Tarihi: 06. 12. 2010)

(<http://www.government.bg/cgi-bin/e-cms/vis/vis.pl?s=001&p=0159&n=000007&g=>) (Erişim Tarihi: 30.10.2010) (Bulgaristan AY md 147/2- İngilizce Metin)

<http://www.servat.unibe.ch/icl/po00000.html> (Erişim Tarihi: 30. 10. 2010) (1976 Portekiz AY md 166/h-İngilizce Metin)

<http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/untc/unpan003670.htm> (Erişim Tarihi: 29.10.2010) (Tacikistan AY md 87-91-İngilizce Metin)

[http://tr.wikipedia.org/wiki/K%C4%B1r%C5%9Fehir_\(il\)](http://tr.wikipedia.org/wiki/K%C4%B1r%C5%9Fehir_(il)) (Erişim Tarihi: 26. 11. 2010)

http://tr.wikipedia.org/wiki/Tahkikat_Komisyonu (Erişim Tarihi: 26.11.2010)